

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЛЮДИНА» У
НОРТУМБРІЙСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0350-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Мозгин Анастасія Віталіївна

Керівник к.ф.н., доц. Лужаниця О.І.

Рецензент к.ф.н., доц. Шевчук О.В.

Запоріжжя – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології та лінгводидактики

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітня програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

«____» _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

МОЗГИН АНАСТАСІЇ ВІТАЛІЇВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Лексико-семантичне поле
«Людина» у нортумбрійському діалекті англійської мови»

керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Лужаниця Олена Іванівна,
к.ф.н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «13» квітня 2021 року № 590-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 30 листопада
2021 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретичні дослідження
стосовно поняття «лексико-семантичне поле», дослідження особливостей
структури лексико-семантичного поля «Людина».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) охарактеризувати відмінні риси та принципи класифікації лексико-семантичного поля; 2) здійснити аналіз словникових дефініцій лексико-семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті; 3) дослідити лінгво-культурологічний аспект лексико-семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	05.05.2021	05.05.2021
Розділ 1	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	24.06.2021	24.06.2021
Розділ 2	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	07.09.2021	07.09.2021
Висновки	Лужаниця О.І., к.ф.н., доц.	19.11.2021	19.11.2021

6. Дата видачі завдання: 05.05.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз;	травень 2021	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень 2021	виконано
3.	Написання вступу	червень 2021	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	липень 2021	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2021	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2021	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2021	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2021	виконано
9.	Захист	грудень 2021	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Мозгин А.В.

Керівник роботи (проєкту)

_____ (підпис)

Лужаниця О.І.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Бережний В.А.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 65 стор., 75 джерел.

Об'єкт дослідження: лексико-семантичне поле «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Предмет дослідження: лексичні одиниці, які входять до складу лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Мета даного дослідження – виявлення і аналіз складових лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Теоретико-методологічні засади: звернення сучасної наукової думки до проблем дослідження лексико-семантичного поля та функціонування мовних одиниць, що входять до його складу (Г.А. Уфимцева, Л.М. Васильєв, Ю.Д. Апресян, І.М. Кобозева, О.О. Селіванова, З.Н. Вердієва та ін.).

Отримані результати. Ядерну зону семантичного поля «Людина» формують найбільш прототипові представники категорій, які поділяють максимум загальних властивостей із рештою членів цих категорій і мінімум властивостей із членами інших категорій.

Ядерно-периферійне структурування семантичного поля підпорядковано семантичній ознаці: від загального до окремого, від семантично облігаторного до факультативного. Усі конституанти семантичного поля «Людина» пов'язані гіперон-гіпонімічними, тобто родовими, відношеннями в лексичній системі мови.

Ключові слова: *лексико-семантичне поле «Людина», нортумбрійський діалект, лексико-семантична група, відсоткове відношення*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	6
1.1 Визначення лексико-семантичного поля.....	6
1.2 Основні відмінні риси лексико-семантичного поля.....	12
1.3 Принципи класифікації лексико-семантичного поля.....	17
1.4 Діалекти та їх особливості в англійській мові	20
1.5 Історія та особливості нортумбрійського діалекту.....	26
РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЕНТІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЛЮДИНА» В НОРТУМБРІЙСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	28
2.1 Методологія дослідження структури лексико-семантичного поля	28
2.2 Особливості структури лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті	37
2.3 Лінгво-культурологічний аспект номінації «Людина» в нортумбрійському діалекті	42
2.4 Аналіз словникових дефініцій конститuentів лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті ..	52
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Розвиток лінгвістичної науки супроводжується інтенсивним пошуком теоретичних основ дослідження лексико-семантичного рівня, встановлення його системно-структурних елементів, відношень між ними. Велика кількість одиниць, представляють у лексичному складі української мови різноманітні сторони дійсності, зумовлює наявність різних за обсягом лексико-семантичних утворень, докладний та всебічний аналіз яких визначає одне із завдань сучасної мовознавчої науки.

Системність лексичного складу мови переконливо аргументує один з провідних українських мовознавців М. П. Кочерган. Він наголошує, що лексико-семантична система, як і будь-яка система, базується на певних відношеннях, які притаманні усім мовам світу: парадигматичних та синтагматичних.

На утвердження думки про системність лексики великий вплив мали також дослідження німецьких лінгвістів Г. Остгофа, К. Мейєра, Г. Шпербера, Й. Тріра, Г. Іпсена, В. Порціга. Так, зокрема, Г. Остгоф говорив про існування в мові системи значень. Дослідник К. Мейєр, аналізуючи пруську військову термінологію, дійшов висновку, що кожен термін отримує свою вартість із власної позиції в загальній номенклатурі.

Е. Оксар і О. Духачек уводять поняття лексико-семантичне поле, В. В. Виноградов лексико-семантична система, а О. І. Смирницький – лексико-семантичний варіант. Помітний внесок у розробку лексико-семантичної теорії зробили українські мовознавці В. М. Русанівський, О. О. Тараненко.

Актуальність теми дослідження визначається загальною спрямованістю сучасних мовознавчих студій на вивчення та аналіз лексичних одиниць сучасної англійської мови у рамках лексико-семантичного поля, а також розробки нових підходів до контенту лексико-семантичної групи, яка

об'єднана спільним змістом «Людина». Також особливості складових одиниць лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови залишаються ще не цілком дослідженим явищем.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що особливості лексико-семантичного поля «Людина» у нортумбрійському діалекті вивчено недостатньо. В межах цього дослідження було виділено та проаналізовано лексико-семантичні групи, які є складовими поданого лексико-семантичного поля, та обраховано їх кількість у відсотковому відношенні.

Об'єктом дослідження є лексико-семантичне поле «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Предметом дослідження є лексичні одиниці, які входять до складу лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Метою дослідження є виявлення і аналіз складових лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови наприкінці 19 століття.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) дати визначення поняття лексико-семантичного поля;
- 2) охарактеризувати відмінні риси та принципи класифікації лексико-семантичного поля;
- 3) розглянути діалекти сучасної англійської мови та їх особливості взагалі та нортумбрійського діалекту зокрема;
- 4) здійснити аналіз словникових дефініцій лексико-семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті;
- 5) дослідити лінгво-культурологічний аспект лексико-семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті;
- 6) виявити особливості структури лексико-семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті.

Матеріалом нашого дослідження глосарій Нортумберлендського графства, який було складено Р.Д. Олівером Хеслопом у 1892 році (Том 1).

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів : лінгвістичного спостереження та аналізу, описового методу, методу аналізу словникових дефініцій та кількісних підрахунків.

Практичне значущість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані під час проведення занять із етнології, історії мови та вступу до спеціалізації, а також практичних занять з англійської мови.

Логіка дослідження зумовила структуру магістерської роботи, яка включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, що нараховує 75 позицій.

У вступі зазначається актуальність дослідження, об'єкт, предмет, поставлені мета та завдання, подано огляд літератури відповідно до заданої проблематики.

У першому розділі надається загальна характеристика лексико-семантичного поля в сучасній лінгвістиці та узагальнюється свідомості щодо існування діалектів англійської мови.

У другому розділі описується методика дослідження лексико-семантичного поля, здійснюється аналіз словникових дефініцій лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті, а також висвітлюється його лінгвокультуролгічний аспект та особливості структури.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи та окреслено перспективи подальших досліджень.

Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок, 75 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Визначення лексико-семантичного поля

У лінгвістиці існує багато понять, які не мають однозначних рішень, серед яких є і поняття поле. Проблема лексико-семантичного поля як об'єкту порівняльної типології знаходиться серед найважливіших досліджень. За сучасними уявленнями філологів лексико-семантичне поле – це сукупність лексем, що позначають певне поняття в широкому сенсі слова, які включають в свій склад слова різні частини мови.

Проаналізувавши роботи Б.Ю. Городецького, Г.С. Щура, Б. Швіше, які присвячені вивченню цього питання, поле розглядається на основі матеріалів індоєвропейських мов. Уявлення про лексику як різноманітну, багатоаспектну і в той же час цілісну систему об'єкта пояснює можливість побудови різних, але взаємопов'язаних її підсистем. Дослідження лексичної системи мови проводиться зазвичай у формі виявлення лексичних угруповань різного типу і обсягу, а також встановлення їх відносин один з одним. Пошуки шляхів вивчення системних зв'язків лексичного складу привели до виникненню теорії семантичного поля.

У сучасній лінгвістиці існують теоретичні концепції і методологічні підходи при вивченні поля. Існує безліч точок зору, щодо теорії поля, які представляють загальні ідеї – ідеї семантичного зв'язку слів один з одним в мові. В понятті «поле» лінгвістам вдалося реалізувати ідею про наявність якоїсь структурної величини, яка об'єднує лексику в лексико-семантичну систему, де кожна лексема виявляє цю величину як домінуючу сему лексичного значення.

Поле це термін, який застосовується в лінгвістиці для позначення

сукупності лексичних одиниць, з'єднаних спільним змістом і відображають понятійний, предметний чи функціональний збіг позначувальних явищ. Поняття «поле» перш за все характерно для фізики, але воно вже багато часу використовується в психології, біології та соціології. Але сутність поняття «семантичне поле» залишається нез'ясованим до сих пір [Селіванова 2006, с. 111].

Щодо визначення поняття поля, сучасні лінгвісти виділяють два підходи: екстралінгвістичний, або він має другу назву – неогумбольдтіанський підхід, в якому поля виділяються на основі поняття. Наступний підхід – лінгвістичний, коли поле виділяється за значенням слова [Краткий словник 1996, с. 139].

Поняття «лексико-семантичне поле» було розглянуто багатьма науковцями, і зокрема мовознавцями, в процесі їх дослідницької діяльності. Вже в кінці XIX – початку XX ст. згадували про семантичні зв'язки між мовними одиницями такі вчені як О. Потебня, М. Покровський, Р. Мейер, Г. Іпсен та ін. Серед наведених нижче визначень є схожі, але деякі суттєво відрізняються. Ми систематизували визначення на дві групи: словникового типу і конкретні спеціалізовані визначення.

Почнемо з визначень наданих тлумачними словниками. Згідно з оксфордським словником англійської мови, він надає поняття: «семантичне поле – лексичний набір семантично пов'язаних предметів, наприклад, дієслів сприйняття» [Oxford English Dictionary]. У кембриджський словнику визначення відсутнє взагалі [Cambridge English Dictionary]. Словник лінгвістичних термінів О. Ахманової надає наступне визначення «семантичне поле – це частина дійсності, яка виділяється в людському досвіді і теоретично має в мові відповідність у вигляді автономної лексичної мікросистеми» або «це сукупність слів і виразів, які є складовими тематичного ряду, слова і вирази мови, які у своїй сукупності покривають певну сферу значень» [Ахманова 1966, с. 334].

Семантичне поле-термін, який застосовується в лінгвістиці для

позначення сукупності мовних одиниць, об'єднаних загальною (інтегральною) семантичною ознакою; іншими словами – мають певний загальний нетривіальний компонент значення.

Лінгвіст Адрієн Лерер визначив «семантичне поле, як сукупність лексем, які охоплюють певну концептуальну область і які несуть певні конкретні відносини між собою» [Nordquist 1985].

Дані визначення мають як недоліки, так і певні переваги. Згідно з визначень, ми не знаходимо єдине визначення лексико-семантичного поля, а тільки його окремі компоненти. Семантичне поле розглядається у всіх визначеннях, як сукупність лексем, але відмінною рисою є те, що інші компоненти можуть мати між собою спільні відносини або взагалі не пов'язані між собою.

Й. Трір був перший, хто дослідив поле в лінгвістиці [Трір 1931, с. 347]. Визначення поняття «поле» за Тріром – це сукупність лексичних одиниць, які об'єднуються згідно спільного змісту або формальних показників. Можна зробити висновок, що кожне слово має певне лексико-семантичне поле, а інколи і декілька полів.

Він розмежував наступні поняття «лексичне» та «понятійне» поле та позначив їх як два окремих терміна. Згідно теорії Тріра, поля поділяються на такі елементи: слово і поняття, але складові компоненти лексичного поля повністю відповідають до понятійного поля. Під понятійним полем, мається на увазі, структура окремої понятійної сфери або поняття, які присутні у мовній свідомості які не відповідають їй зовнішній форми виявлення [Семчинський 1998, с. 113]. Лексичне поле це слово, яке об'єднане із низкою споріднених слів, які підпорядковуються поняттєвому комплексу.

Метод Тріра обмежую саму теорію мови, тому що слово може належати тільки до одного конкретного поля. Теорія Тріра не є вагомою для подальших досліджень, оскільки не має чіткої різниці між поняттям і словом [Кубрякова 1996, с. 139]. Звісно, концепція Тріра дала поштовх для наступних досліджень, але була розкритикована в окремих теоретичних

принципах лексико-семантичного поля.

Німецький лінгвіст Л. Вайсгербер продовжив розвиток теорії поля на ідеях Тріра. Він стверджує, що поле це система, яка повинна виокремлюватися з цілого. При створенні лексичного поля, треба виокремлювати головне слово, проаналізувавши диференційні ознаки інших, присутніх слів у полі. Згідно з Вайсгербером, лексичне поле – це об'єктивна реальність і не є асоціативним полем, тому що лексичне поле завжди збігається з поняттєвим [Селіванова 2006, с. 111].

Вперше термін «семантичне поле» був введений Г. Іпсеном в 1924 році, де поле визначалося як сукупність слів, що мають спільне значення [Ipsen 1924, р. 30-35]. Слід зазначити, що при лексичному описі, видатні вчені, такі як Й. Трір, В. Гумбольдт, Г. Остгоф, використовували термін «система», а не «поле».

Треба приділити уваги думки В. Абрамова, яка базується на наступному визначення «поле – сукупність змістових одиниць (понять), які відповідають конкретній сфері людського досвіду». Він наголошує, що це структурована система до складу якої входить значна кількість лексичних одиниць, об'єднаних загальним значенням, які відображають у мові окрему понятійну сферу [Абрамов 1966, с. 34].

В. Порціг надає наступне значення «семантичне поле». Слово це самостійна мовна одиниця, яке зв'язане за певним значення, що виявляється у словосполученнях та реченнях. Порціг виявив зв'язки, які містяться в значенні слова наприклад, «хватати» пов'язано з «рука». Полем називається співвідношення домінуючого-дієслова та суб'єкта чи об'єкта або домінуючого-прикметника і іменника [Жаботинская 2011, с. 57]. Отже, «семантичне поле» В. Порціга базується на валентності слів та є синтагматичним утворенням, в той час як поля Тріра є парадигматичні.

Згідно з думкою П. Денисова «поле» це ядерна структура в мові, яка утворена не за ознаками бінарної опозиції, а за принципом градування, що складається з ознак високого ступеня детермінованості, і периферії – явищ із

високим рівнем варіативності [Денисов 1980, с. 145].

Французький лінгвіст Б. Швіше, висунув своє визначення поняття семантичне поле. Згідно Швіше «семантичне поле – це замкнута система, яка зв'язує концептуальне і лексичне полі, де концептуальне поле виражене одним словом, або сукупність спеціальних терміна і загальних» [Шафіков 1999, с. 81].

Семантичне поле О. Духачек – це сукупність слів, які пов'язані один з іншим конкретними взаємовідносинами, які в свою чергу формують ієрархічну структурну єдність [Духачек 1989, с. 32].

О.О. Селіванова, дослідження якої були зазначенні вище, розглядає лексико-семантичне поле як парадигмальний зв'язок певної частини мови за схожістю інтегрального компонента [Селіванова 2006, с. 282]. Отже, вона стверджує, що лексико-семантичне поле має свій окремий центр, який нараховує найбільш уживані слова з яскравим інтегральним компонентом, та периферію, яка містить слова менш частотні за вживанням, стилістично забарвлені.

Спираючись на дослідження А. А. Уфрімцевої [Жаботинская 2009, с. 115], яка стверджувала, що лексико-семантичне поле – це з'єднання семантично пов'язаних лексем, що включають лексико-семантичні групи, одна з яких є ядерною, у той час, коли лексико-семантична група – сукупність слів, які відносяться до однієї частини мови, що мають внутрішні зв'язки на основі взаємопов'язаних елементів значення.

Свою ідею визначення семантичного поля висунув лінгвіст Ф. Жилка. Він зазначає, що семантичне поле – це складна, функціональна, структурна одиниця лексично-семантичного рівня. Звернемо увагу на те, що об'єднання слів у лексико-семантичне поле можливе лише за наявності спільних значеннєвих сем, що забезпечують семантико-сміслові зв'язки в межах утвореної одиниці [Жилко 1979, с. 29]. Більш ширше поняття надає С. Семчинський. Згідно його думки, семантичне поле – це угруповання лексем, які стосуються людської свідомості і об'єднуються у певну

«тематичну» групу [Семчинський 1998, с. 167].

Наступне визначення поля було введене лінгвістом З. Тарлановим. Він стверджує, що поле це «компактну частину словника», яка містить конкретну «понятійну сферу» мови. Згідно З. Тарланову, у полі існують певні закони і «картину світу», які суттєво відрізняються з аналогічними явищами у різних мовах [Будагов 2000, с. 255].

Визначення Б. Городецького не відрізняється суттєво від попередників, але він стверджує, що семантичне поле – це сукупність схожих семантичних одиниць, які пов'язані специфічними семантичними відносинами [Городецький 1969, с. 173]. Наступне визначення, також надає підстави для подальших дослідників. Ф. П. Філін, визначає лексико-семантичне поле, як структуровану, постійно здатну змінюватись мікросистему [Жаботинская 2003, с. 145].

М. Кочерганом надав наступне визначення «лексико-семантичне поле – це сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, що об'єднані спільністю змісту і відображають поняттєву, предметну чи функціональну подібність позначуваних явищ [Кочерган 2001, с. 266].

Розглядає лексико-семантичне поле і лінгвіст З. Вердієва. Його визначення має деяку схожість із визначенням З. Тарланова, оскільки поле – це ієрархічну структура великої кількості лексичних одиниць, об'єднаних загальним значенням, які відбивають у мові певну понятійну сферу [Вердієва 2013, с. 107].

Зовсім інше визначення ми розглянули у дослідженнях С. Шармар. Під лексико-семантичним полем, він називає «сукупність слів різних частин мови, об'єднаних на рівні лексичного значення загальної інтегральної схеми» [Маслова 2008, с. 147].

Отже, ми з'ясували, що поняття лексико-семантичне поле було запроваджене у ХХ ст. і має багато різних за значенням визначень. Лексико-семантичне поле вміщує такі головні проблеми лексикології як синонімія, антонімія, полісемія, а також проблеми співвідношення слова і поняття.

Кожне поле – це складна система, яка вміщує різнорівневі мовні одиниці, які виконують спільну функцію на основі спільності категоріального змісту. Також, поле це своєрідна мозаїка, де слово посягає окреме місце в лексико-семантичному просторі. Кожна складна система притаманна конкретній мові, бо кожна мова по-своєму членує об’єктивний світ.

1.2 Основні відмінні риси лексико-семантичного поля

Дослідивши і проаналізувавши різні визначення лексико-семантичного поля, нам необхідно визначити, якими певними ознаками володіє лексико-семантичне поле.

Семантичні ознаки представляють основні концептуальні компоненти значення будь-якого лексичного елемента. Індивідуальна семантична ознака становить один компонент наміру слова, який є власним змістом або поняттям. Мовне значення слова виникає з контрастів, тобто суттєвих відмінностей з іншими словами. Семантичні ознаки дозволяють лінгвістиці пояснити, як слова, що мають певні ознаки, можуть бути членами одного семантичного поля. Відповідно, контраст у значеннях слів пояснюється різними семантичними ознаками. Наприклад, “*father*” та “*son*” мають спільні компоненти “*human*”, “*kinship*”, “*male*” і, таким чином, є частиною семантичного домену чоловічих сімейних відносин. Вони відрізняються термінами “*generation*” та “*adulthood*”, саме це надає кожному його індивідуальне значення [Fromkin 2007, p. 315].

Компоненти ЛСП пов’язані один з іншим, вони не є ізольованими. Однією з головних рис ЛСП є багатозначність, але інші значення належать до різних полів. Розглянемо, наприклад, дієслово “*to make*”, одним значенням належить до ЛСП робити щось своїми руками, а інше значення – заводити друзів, наприклад (*to make friends*); слова “*warm*” або “*cold*” належать до ЛСП

температури, а інше значення – почуттєве поле. Важливо зазначити, що під час акту комунікації, ми в першу чергу згадуємо лексико-семантичне поле, а вже потім знаходимо потрібне слово. Вибір найточнішого слова залежить від об'єктивного світу, який відображений у лексиці [Кочерган 2001, с. 210].

Ми проаналізували визначення ЛСП представлені багатьма мовознавцями, і можемо стверджувати, що поле це складна, багатокomпонентна система. Зараз, ми розглянемо критерії, які впливають на розподіл слів у пені ЛСП. Деякі критерії вже буди розглянуті раніше, такі як роль асоціацій (Г. С. Щур), типова ознака (В. Порциг), поняття (Й. Трір), відношення між елементами (Ю. М. Караулов, А. Лерер) тощо. Прикладами ЛСП є такі: поле спорідненості, поле переміщення (руху), поле розумової діяльності (мислення), темпоральне (часове) поле, метеорологічне (погодне), поле сприймання, поле температури тощо. Кожному полю притаманна інтегральна ознака, яка об'єднує всі одиниці поля.

Л. М. Васильєв виділяє наступні властивості ЛСП [Васильєв 1990, с. 24]:

1. Семантичне поле багатозначне, але повинно мати хоч б один спільний компонент. Цей компонент виражений архісемою, тобто, лексемою з найбільш узагальненим значенням.

2. Структура ЛСП поділяється на мікрополя – семантичні об'єднання, члени яких пов'язані інтегральною ознакою, вираженою, зазвичай, ядерною лексемою.

3. Внутрішня структура поля розуміється як набір відношень, що пов'язують лексико-семантичні одиниці.

4. ЛСП не ізольовані одне від одного та кожне слово входить в пене ЛСП.

5. Одне нижче ЛСП може об'єднуватися в інше поле більш високого рівня.

6. Для носія мови кожне ЛСП інтуїтивно зрозуміло.

7. ЛСП виступає як самостійна підсистема мови.

8. Лексика цілком відтворює реальний світ, тобто понятійну картину

конкретної мовної спільноти;

9. Оскільки мова постійно змінюється, межі поля також рухомі.

О. В. Бондарко, радянський лінгвіст, виділив основні ознаки ЛСП:

- спільність семантичних функцій елементів;
- взаємодія граматичних і лексичних елементів;
- розчленовування;
- центр-периферія;
- поступові переходи від одних угруповань до інших, часткові перетини,

загальні сегменти.

Яворська Г.М. виділяє етапи щодо виділення одиниць ЛСП [Яворська 1992, с. 7]:

- 1) визначити понятійну основу аналізованого об'єднання;
- 2) інтуїтивний відбір одиниць, які підпадають під це поняття;
- 3) уточнення принципів і критеріїв виділення семем;
- 4) фільтрування одиниць;
- 5) укладання остаточного списку.

Кожне ЛСП має слово, яке характеризується певним явищем, конкретною емоцією та більш нейтральним словом, слово з загальним значенням. Кожне ЛСП має спільні риси в своїй структурі, компоненти якої складають ядро, центр та периферію. Спробуємо уявити, що ЛСП це сфера, то його ядра будуть розташовані на відстані залежно від ступеню їхньої смислової близькості до загального значення поля. Отже, виходячи з цього положення, у центрі будуть розташовані слова з найчастішим ступенем вживаності [Берест 2004, с. 38]. Отже, проаналізуємо декілька поглядів щодо структури ЛСП.

На думку А. А. Уфимцевої, поле складається з ядра, центра і периферії. Ядро має спільні семи для всіх лексичних одиниць. До центру поля входять одиниці, які мають інтегральне значення, спільне з ядром, отже, периферія поля включає в себе найбільш віддалені від ядра одиниці. Треба зазначити, що периферійні одиниці зазвичай вступають у контакт з іншими ЛСП,

утворюючи лексико-семантичну безперервність мовної системи [Уфимцева 2000, с. 139-141].

Наступна розглянута структура ЛСП відрізняється від попередньої думки. Згідно з лінгвістом З. Д. Попової, основні компоненти поля це ядро, ближня та дальня периферії. Ядро містить в собі високочастотні, функціонально нейтральні слова, які відносяться до ЛСП. Ближня периферія нараховує однозначні одиниці, які мінімально залежать від контексту. До дальньої периферії належать низькочастотні, багатозначні одиниці, які мають одну обмежену сему залежну від контексту [Попова 1989, с. 162].

Отже, якщо порівнювати дві надані структури, ми можемо зробити висновок, що кожне ЛСП має ядро, центр і периферію. До складу ядра входять одиниці з високою ступеню вживання. Також, ядро це ступінь, яка характеризується досить чіткими ознаками. Периферія налічує до свого складу найбільш віддалені слова від ядра, тобто слова з найменшою частотністю вживання.

А. М. Кузнецов висуває наступні критерії відбору до ядра ЛСП, так як не кожна ознака може виступати ядром [Кузнецов 2007, с. 115]:

- 1) інтегральна ознака повинна об'єднувати однорідні лексичні одиниці;
- 2) вона повинна задавати певну орієнтацію утвореного на її основі ЛСП;
- 3) інтегральна ознака повинна мати обмежувальні властивості,

зумовлюючи;

- 4) входження до складу ЛСП обмеженої кількості лексичних одиниць.

Як зазначає І. А. Стернін, межа між центром і периферією, між центром і суміжними полями відсутня. Перехід від ядра до периферії поступовий процес, під час якого виділяються периферійні зони поля. Наявність периферії у кожному полі є обов'язковим. Жодне мовне явище не складається тільки з ядра, оскільки периферія це важливий елемент лексичного значення [Стернін 1985, с. 38].

Лексико-семантична група це складна, ієрархічна організація, яка характеризується наявністю декількох рівнів, які утворюються від

загального до часткового, що формують певну систему. Як вже зазначалося, ЛСП складається із мікрополів, які об'єднуються між собою у лексико-семантичні групи. Лексико-семантична група – це сукупність слів, що належать до однієї частини мови та об'єднуються внутрішньомовними зв'язками на основі взаємозалежних елементів свого значення. Наприклад, до лексико-семантичної групи лексеми *“field”* відносяться такі слова як, з одного варіанту значення, *“farm”*, *“ground”*, *“sport ground”*, а з іншого – *“subject”*, *“practical work”* [Селіванова, 2006. с. 338].

Згідно думки В. Абрамова, лексико-семантична група поєднує в собі значення слів із конкретним поняттям, але розрізняються ступенем якості, ознаки, дії і протиставленнями якості ознаки, дії, предмета, явища тощо. Формування лексико-семантичної групи відбувається при взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. В. Абрамов стверджує, що складові лексико-семантичної групи є спільні семантичні компоненти, які характеризуються семантичною тотожністю або протилежністю [Звегинцев 2001, с. 195].

Завдяки визначенням та певними характеристикам лексико-семантичного поля і лексико-семантичної групи В. В. Левицький виділяє декілька диференційних ознак [Селіванова 2006, с. 305]. По-перше, компоненти семантичного поля об'єднуються позамовно, а компоненти ЛСГ об'єднуються внутрішньомовними відношеннями. Для семантичного поля характерні конкретні, абстрактні слова одного рівня, а для ЛСГ характерні матеріальні чи ідеальні об'єкти. Ще однією важливою рисою є обсяг групи. ЛСП складається з двох компонентів, а ЛСГ більша кількість. У ЛСГ домінантою є ціле слово, а у ЛСП це один спільний компонент.

Отже, необхідно підкреслити, що особливі риси та структурні компоненти лексико-семантичного поля, визначили диференційні ознаки лексико – семантичного поля та лексико-семантичної групи. Необхідно підкреслити, що лексико-семантичне поле є складна, багаторівнева організація, яка об'єднує в собі лексичні одиниці (лексико-семантичні

групи). Лексико-семантичне поле порівнюється зі сферою, яка складається із ядра, центра та периферії. Головною специфікою лексико-семантичних полів виявляється в кількості наявних компонентів у полі і опозиції між цими компонентами.

1.3 Принципи класифікації лексико-семантичного поля

Засвоєння явища навколишнього світу полягає в їх найменуванні та і в класифікації. Структурування словникового складу мови, як було зазначено раніше, відбувається на лінгвістичних і позамовних підставах. Семантична організація лексичної системи мови не є остаточною, оскільки немає чіткого визначення і опису семантичної категорії.

В лінгвістиці виділяють різні види семантичних полів. Розглянемо класифікацію запропоновану А. А. Уфимцевою [Уфимцева 1962, с. 200]. Вона виділяє наступні семантичні поля, а саме асоціативно-семантичні поля, що складаються на основі асоціативного експерименту, і функціонально-семантичні поля, що включають лексичні та граматичні значення.

Наступна класифікація розглядається по частинам мови. Семантичне поле налічує слова різних частин мов, вони пов'язані між собою не тільки семантичними відношеннями, а і словотворчими. Залежно від частини мови виділяють наступні типи полів:

1) лексичне-семантичне поле, що складається або з іменників, або з прикметників, або з дієслів та ін.;

2) лексико-граматичне семантичне поле, яке включає в свій склад іменник і дієслово, іменник і прикметник і ін.;

3) лексико-словотвірні семантичне поле, що об'єднує однокореневі похідні слова.

За складом і значенням лексем, які формують поле, розрізняють

наступні види поля:

- 1) поле однотипного складу (наприклад, синонімічне семантичне поле);
- 2) поле різнотипного складу (гіперо-гіпонімічна структура, лежить в основі, заповнюється антонімічними і іншими видами парадигм) [Диброва 2011, с. 105].

Важливо відзначити, що багато лінгвістів для визначення семантичного поля наводять низку відмінних для них рис. Більшість дослідників виділяють наступні ознаки семантичного поля: впорядкованість; цілісність; широту; суміжність елементів, коли кожна одиниця поля прилягає до сусідньої; повнота; відсутність строгих кордонів; сталість.

Поля, які будуються на підставі вищевказаних ознак, є системними утвореннями, які об'єднані спільними зв'язками і відносинами. Однак при цьому вони мають і деякі специфічні риси. Лексичні одиниці стають компонентами семантичного поля незалежно від їх зовнішньої форми. Загалом, поле формується з різних частин мови. Загальновідомо, що мовні одиниці мають здатність об'єднуватися на підставі як подібності, так і суміжності. Крім цього, семантичні поля мають можливість групувати слова за подібністю або за суміжності їх значень [Петерс 2010, с. 86].

Наступне визначення, яке необхідно визначити це тематична група. Підґрунтя для виділення тематичної групи слугує сукупність предметів та явищ навколишнього світу, які об'єднані за певною ознакою і виражені різними словами. Отже, тематична група – це сукупність слів, які об'єднані на основі позамовної спільності пояснювальних предметів або понять. Однією з головних ознак тематичної групи є різнотипність, тобто деяка несхожість компонентів, але семантична спільність між її членами [Щур 1974, с. 78].

Коли ми говоримо про втрату або зміну того чи іншого слова у тематичній групі, ми повинні зазначити, що саме значення не змінюється і немає втрати значення інших слів у всієї групи. Наприклад, порівняємо слово спина і хребет, вони поступово витісняють один одного зі словникового

складу, але на інших частинах тіла як, наприклад, рука, нога ці ніяк не позначається.

Кожна тематична група поділена на більш дрібні групи, які також об'єднують слова. Вони поділяються на мікросистеми, які можуть бути синонімами і антонімами. Якщо ми розглянемо синонімічну групу «ознаки кольору», ми побачимо наступний синонімічний ряд: синій, блакитний, лазуровий, небесний. Так, в межах антонімічної групи, ми знаходимо такі пари як: чорний-білий.

Для кожної тематичної групи характерні певні підрозділи. Наприклад, тематична група переміщення має такі підрозділи: йти, бігти, пливти. Кожні підрозділи слів формуються в групу вищого порядку-розряди. Наприклад, слова, що позначають дії людини і тварини об'єднуються в розряд «дії живих істот». А розряди, в свою чергу, об'єднуються в лексико-семантичні групи. Лексико-семантична група – це сукупність слів, які відносяться до однієї частини мови, об'єднуються в зв'язки в середині мови на основі взаємообумовлених і взаємопов'язаних елементів значення.

Завдяки семантико-парадигматичним відношенням, члени лексико-семантичної групи пов'язані між собою (синонімії, антонімії, включень, уточнень, диференціацій, узагальнень близьких або суміжних значень. Зараз, ми розглянемо які бувають класи слів: клас з предметним значенням, клас зі значенням ознаки, зі значенням дії, зі значенням стану, зі значенням кількості, зі значенням відношення та емоційний клас тощо.

Треба звернути увагу, що розподіл на лексико-семантичні групи та розподіл на частини мови не є одно й теж саме. Частини мови складається з лексико-семантичної ознаки та граматичної ознаки. Слова, які входять в семантичне поле, характеризуються наявністю загальної семантичної ознаки, яка надає нам стверджувати про наявність семантичного поля. Наприклад, слова: батько, мати, син, дочка та ін., мають спільну ознаку спорідненості, на основі якої вони об'єднуються в семантичне поле «спорідненості».

Крім семантичних, в мові виділяють наступні поля, а саме [Уфимцева

1962, с. 188]:

– морфосемантичні, що об'єднують слова на основі не тільки семантичної близькості, але і морфемної (за наявністю загального афікса або основи) : *бігати, пробігати, розбігатися* та ін.;

– асоціативні, що об'єднують слова навколо слова – стимулу за ознакою спільності асоціацій (наприклад, слово *віл* викликає в нашій свідомості такі ряди слів, як *бик, корова, теля, роги, жуйка* і ін.);

– граматичні, що об'єднують слова на основі спільності граматичного значення (поле часу, поле модальності та ін.);

– синтагматичні, що об'єднують слова (а точніше словосполучення) за ознакою їх семантичної сумісності (наприклад, наявність дієслова *гавкати* передбачає такі слова, як *собака, кусати, зуби* і т.д.).

Отже, ми проаналізували види полів, структурні компоненти, та можемо сказати, що описати лексико-семантичну систему мови надзвичайно складно. Ми виявили, що в мові існують лексико-семантичні і тематичні групи, а також різні види полів. Це свідчить про те, що словниковий склад мови постійно змінюється, він являє собою не просто набір лексичних одиниць, а певним чином організовану і структуровану єдність. Порівнюючи визначення лексико-семантичного поля і тематичної групи, все ж семантичне поле є більш різнобічним поняттям зі специфічною структурою, ніж тематичне поле, яке є, швидше за все, понятійної сферою мови.

Таким чином, на першому етапі цієї магістерської роботи ми визначили поняття лексико-семантичного поля, з'ясували відмінні риси лексико-семантичного поля та розглянули класифікацію лексико-семантичного поля.

1.4 Діалекти та їх особливості в англійській мові

Сучасна лінгвістика розрізняє варіанти національної мови і її територіальні діалекти. Як вказує Ю. М. Демків «...поширившись на території іншої держави, мова набуває специфічних фонетичних, лексичних,

граматичних рис і стає особливим різновидом» [Демків 2017, с. 74]. У сучасному мовознавстві такі різновиди літературних мов прийнято називати варіантом мови (або національним варіантом мови) [Гак 1982, с. 72]. Термін «варіант» позначає стан відмінності, тобто неідентичності, літературної мови на національному рівні. Національні варіанти стають адаптованими видами літературної мови, що видозмінилися враховуючи потреби, традиції і умови певної нації.

Ю. Степанов наводить наступне визначення стандарту англійської мови: «...це мова, яка викладається в школах і університетах, використовується засобами масової інформації, якою розмовляють освічені люди; це така форма англійської, яка є сучасною і літературною, по суті, є уніфікованою і загальноприйнятою, де б вона не використовувалася» [Степанов 1975, с. 148]. Діалект, на відміну від літературної мови, використовується на певній обмеженій території/ області. Літературна мова має надтериторіальний характер, оскільки вона вживається в багатьох регіонах.

М. П. Колісник відзначає, що просторіччя, на відміну від літературної мови, складає усну народно-розмовну сферу мовної комунікації, і використовується тільки при неофіційному спілкуванні. Просторіччя є зрозумілими для всіх носіїв національної мови, на відміну від діалектів [Колісник 2014, с. 480]. Діалект, в свою чергу, це – говір, мова, якою спілкується між собою певна група людей пов'язаних між собою територією, фаховою або соціальною спільністю. Відтак, розрізняють територіальний і соціальний різновиди діалектів.

Найчастіше поняття діалект уживають у значенні територіального діалекту, натомість на означення соціального діалекту уживають термін «соціолект». У нашій статті ми зосередимо нашу увагу на терміні «територіальний діалект», який є різновидом мови, що характеризується відносною єдністю системи (фонетичною, граматичною, лексичною) і використовується як засіб безпосереднього спілкування в колективі, що знаходиться на певній обмеженій території.

Характерною рисою територіального діалекту є відносна структурна близькість, цей різновид національної мови є засобом спілкування людей, які об'єднані спільною територією, матеріальною і духовною культурою, історичними і культурними традиціями [Гак 1982; Солнцев 1984]. До специфічних особливостей діалекту лінгвісти, окрім лексики і граматики, зараховують акцент. Тому, зокрема, хочемо зосередити увагу на терміні «акцент».

Варто зазначити, що «акцент» використовується не лише на позначення наголосу в слові або фразі, але й для опису особливості вимови звуків мови людиною, що не володіє загальноприйнятою вимовною нормою певної мови. Як наголошує В. М. Солнцев, «...в цьому випадку акцент показує не тільки регіональну або соціальну ідентичність, але й особисту, специфічну і характерну для певного мовця фонетичну особливість вимови» [Солнцев, с. 32].

Мова Великобританії дуже багатогранна і неоднорідна. Сучасна англійська літературна мова складається з діалектів територій, що зараз є складовими частинами Об'єданого Королівства. Діалекти англійської мови систематизуються на основі регіонального критерію, відповідно до географічних зон півдня та півночі, а ті в свою чергу можна розподілити на конкретні підзони.

Класифікація сучасних англійських територіальних діалектів є досить важким завданням, оскільки межі діалектів є досить розмитими, а мовний стандарт все більше і більше проникає в сферу розповсюдження діалектної мови. Так, А. Елліс зробив одну з найсерйозніших спроб класифікації, яка в цілому досить точно відображає діалектну палітру сучасної Великобританії і є основою досліджень багатьох діалектологів [Ellis 2015]. Використовуючи схему А. Елліса, сучасні англійські діалекти можна класифікувати наступним чином: **північні** діалекти, **середні** діалекти (або **діалекти Мідленду**), **східні** діалекти, **західні** діалекти, **південні** діалекти.

П. Траджил запропонував наступну класифікацію сучасних

територіальних діалектів: 1) **північ** – північні і центральні діалекти; 2) **південь** – східні і південно-західні діалекти [Trudgill 1994, p. 52].

М. Соколова подає дещо відмінну класифікацію: **південні** акценти; **північні і центральні** акценти; **валійський** акцент; **шотландський** акцент і **північно-ірландський** акцент [Соколова 2004, с. 27].

Проаналізував вищі згадані наукові праці, можна виділити наступні великі групи діалектів, які в свою чергу поділяються на дрібніші підгрупи:

Північно-англійський (Northern English), який включає йоркширський діалект (Yorkshire dialect) і позначився впливом мови вікінгів з характерною вимовою звуку /v/ замість /ʌ/; закінчення «-ing» вимовляється /ɪn/; /p, t, k/ між голосними супроводжуються твердим приступом (*glottal stop*); у словах зі звукосполученням “al” – *talk, call* вимовляється звук /ɑ:/; дифтонг /aɪ/ стає /eɪ/ – як у слові *right* /reit/ [Trudgill 1994, p. 35].

Східно-англійський (East Midlands English) діалект також зазнав значного впливу мови вікінгів. Вимова діалекту суттєво відрізняється від англійської літературної вимови. Наприклад: “*It eent theirn; it’s ourn!*” (*It isn’t theirs; it’s ours!*) або “*Avya gorra wi’ya?*” (*Is the wife with you?*). Жителі східних регіонів часто заміняють слово “of” на “on”. Наприклад, “*There were two on em*” (*There were two of them*) [Trudgill 2000, p. 82].

Західно-англійський (West Midlands English) діалект вважається найбільш віддаленим від англійської літературної вимови. Наприклад: слово “yes” носії діалекту вимовляють, як “arr”; місцева версія займенника “you” вимовляється /'jəv / *yow*, який римується з “now” [Quirk 2012, p. 108].

Південносхідно-англійський (East Anglian English) діалект наближений до англійської літературної вимови. Його притаманними рисами є: вимова дифтонга /əv/ як /v/; дифтонг /eɪ/ змінюється на монофтонг /e:/ або дифтонг /iə/; монофтонг /z:/ замінено звуком /ɜ:/; монофтонг /i:/ вимовляється як дифтонг /eɪ/, як у слові *fleece* /fleɪs/; глоталізація глухих проривних /p, t, k/; опускання гортанного /h/; наявність світлого /l/ у всіх позиціях; використання /f/ замість /θ/, а також /v/ замість /ð/; звучання /n/ замість /ŋ/ у закінченнях

“-ing” [Колісник 2014, с. 479].

Південно-англійський (Southern English), включає відомий діалект кокні, що є характерним для робочого класу Лондону. Для нього характерними рисами є ігнорування звуку /h/, вимова /f/ замість /θ/, та /v/ замість /ð/; звук /ð/ в початковій позиції або зникає, або замінюється звуком /d/ – *them* / (d)em/; /p, t, k/ вимовляються з сильним придихом; /t/ стає аффрикатою, перед якою з’являється звук /s/ – *top* /tsɒp/ [Соколова 2004, с. 265-266].

Південнозахідно-англійський (West Country dialects) діалект зазнав на собі певного впливу валлійської та корнської мов. Цей діалект є ротичним, тому його характерною особливістю є вимова звуку /l(r)/, яка схожа до вимови американської англійської; дифтонг /aɪ/ вимовляється наближено до /ɔɪ/; приголосна фонема /h/ не вимовляється на початку слова; закінчення “-ing” вимовляється /ɪŋ/; t-глоталізація – використання твердого приступу /ʔ/ алофону /t/ у кінцевій позиції складу; кінцева літера “y” вимовляється як /eɪ/, наприклад, *silly* /'sɪleɪ/; у словах, що містять літеру “r” перед голосною часто відбувається метатеза (перестановка звуків) – “*gurt*” (great), “*chillurn*” (*children*); в багатьох словах буква “l” наприкінці слова не вимовляється, наприклад, “*an old gold bowl*” звучатиме як “*an ode goad bow*”; кінцеве “a” реалізується звуком /ɔ:/ – *cinema* як “*cinemaw*” [Соколова 2004; Trudgill 1994, Trudgill 1986].

Валлійський (Welsh English) діалект характеризується значним впливом валлійської мови у сфері граматики та словникового складу. На території Уельсу поширені дві мови – валлійська і англійська, при чому в міських районах англійська переважає і вивчається в школах як друга мова. Валлійський діалект значно відрізняється від орфоепічної норми (Received Pronunciation). Основними фонологічними відмінностями є: а) у голосних звуках – вимова звуку /æ/ замість /ɑ:/; дифтонги /eɪ/, /ɜv/ замінюються на монофтонги /ɛ:/, /ɔ:/; голосна /ɜ:/ у слові *girl* вимовляється з заокругленими губами наближено до /ɔ:/; звук /l/ вкінці слів замінюється довгим /i:/; б) у

приголосних звуках – приголосні в інтервокальній позиції подвоюються; глухі проривні вимовляються з сильним придихом; оскільки валлійський діалект є неротичним, то звук /r/ є так званим «флепом» (хлопаючим звуком) [Соколова 2004, с. 270].

Шотландський (Scottish English) діалект відчутно змінився під впливом шотландської мови. Для діалекту характерна вимова звуку /r/, на зразок американської англійської. Сьогодні освічені шотландці розмовляють видом шотландського варіанту стандартної англійської, яка граматично і лексично практично не відрізняється від загальноживаної англійської, хоча має помітний шотландський акцент. На відміну від шотландського стандарту, нестандартні діалекти помітно позначені впливом шотландської мови і значно відрізняються від інших варіантів англійської. Тому студентам, які вивчають орфоепічну норму англійської мови, цей діалект буде досить складно зрозуміти. Характерними особливостями цього діалекту є: а) у голосних звуках – збереження післявокального /r/, оскільки шотландська англійська є ротичною мовою; зникнення звуків /iə/, /z:/, /εə/, /vz/, наприклад, *beer* /bir /, *bird* /bird /, *moor* /mvr/; довжина звуку не є визначальною для шотландських голосних; не існує відмінності між звуками /æ/ – /ɑ:/, наприклад *hat* /hɑ:t/ – *dance* /dɑ:ns/; в нестандартних діалектах замість дифтонга /au/ з'являється звук /u:/, наприклад, *house* /hu:s/, замість дифтонга /zv/ з'являється звук /ɔ/, порівняймо *not* /nɔt/ і *note* /nɔt/; б) у приголосних звуках – початкові приголосні /p, t, k/ вимовляються без придиху; звук /l/ твердий (темний) у всіх позиціях; закінчення “-ing” вимовляється /ɪn/; /θr/ як /ʃr/ – *through* /ʃru:/ [Соколова 2004].

Ірландський (Irish English) діалект позначений впливом гелльської мови. Це ротична мова, в якій цей звук є пост-вокалічний, характерною є вібруюча /r/. В регіональних акцентах вживається твердий приступ, який може вимовлятися одночасно з глухими звуками між голосними. Англійська, яка поширилась в Ірландській республіці, зберігає риси притаманні західним регіонам Англії. Оскільки на півночі Ірландії багато шотландських

переселенців, то мова зазнала відчутного впливу шотландського діалекту. Діалекти північної і південної Ірландії теж відрізняються, слід зазначити, що мова там досить негомогенна. Система змін у голосних звуках схожа до шотландського діалекту: а) у голосних звуках вимова голосного звуку може варіюватися в залежності від наступної фонемі. Так, наприклад, дифтонг /eɪ/ змінюється на /ɛ/ – *bay* /bɛ/, *plate* /plɛt/; дифтонг /ɜv/ і довгий звук /ɔ:/ замінюються коротким /ɔ/ – *boat* /bɔt/, *board* /bɔd/, звуки /ɑ:/, /æ/ замінюються звуком /a/ – *half* /haf/, *pat* /pat/; б) у приголосних звуках – інтервокальне /t/ замінюється на дзвінке /d/ – *city* /sɪdi:/; звук /ð/ зникає між голосними *mother* /mʌð/ [Соколова 2004, с. 272-273].

Отже, територіальний діалект – це різновид мови, що використовується на територіально-обмеженій мовній області та відрізняється від стандартного варіанту наявністю певних фонологічних, лексичних і граматичних особливостей. Існує чимала кількість класифікацій територіальних діалектів британської англійської мови. Найбільш віддаленими від літературної мови вважаються східно-англійський і західно-англійський діалекти.

1.5 Історія та особливості нортумбрійського діалекту

В XVI-XVII ст. шляхом поширення лондонських норм і поступового вироблення певного мовного стандарту формується національна англійська мова. В епоху Просвітництва виходять видатні праці з граматики англійської мови, великих успіхів досягає англійська лексикографія (особливо словник С. Джонсона, 1755).

О. В. Дудолодова відзначає, що англійська мова поступово виходить за межі свого первісного поширення. Спочатку вона переноситься в завойовані Англією кельтські країни Британії – Уельс і Шотландію, потім у сусідню Ірландію. Різновид її нортумбрійського діалекту поширився на півдні

Шотландії і став офіційною мовою шотландського королівства. У XV-XVI ст. на ньому розвивалася значна художня література. Після приєднання Шотландії до Англії англійська мова відтіснила шотландський мовний різновид (так званий Scots) у розмовне спілкування соціальних низів суспільства.

Але цей різновид сучасної англійської мови продовжує вживатися і в художній літературі. Вчені-англісти вважають його окремим варіантом національної англійської мови. Так само варіантом цієї літературної мови стала англійська мова Ірландії, яка майже зовсім витіснила місцеву кельтську ірландську мову, але й сама зазнала тут помітних змін у лексиці, фонетиці та слововживанні.

Отже, зовнішня експансія Великобританії мала наслідком перенесення англійської мови в її колонії в різних частинах світу, які раніше чи пізніше ставали окремими державами. У Сполучених Штатах Америки, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Південно-Африканській Республіці в англійській мові виникло чимало відмінностей (найбільше у лексиці й фонетиці, менше в граматиці), створилися її окремі національні варіанти. Отже, в цілому англійська мова перетворилася тепер на велику мовну макросистему, де первинний британський варіант є лише однією з кількох складових мікросистем.

РОЗДІЛ 2
ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНСТИТУЕНТІВ ЛЕКСИКО-
СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЛЮДИНА»
В НОРТУМБРІЙСЬКОМУ ДІАЛЕКТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1 Методологія дослідження структури лексико-семантичного поля

Як вже зазначалось, кожне з лексико-семантичних полів являє собою складну систему, складові одиниці якої об'єднані схожістю значення чи позначуваного предмету. Зрозумілим є те, що слова можуть мати схожий зміст, але відрізнятися емотивністю, напрямком дії та іншими показниками. У кожному лексико-семантичному полі наявні і слова, що яскравіше зображують певне явище чи передають певну емоцію і їхні більш нейтральні відповідники що мають більш загальне значення.

До того ж, при аналізі всіх лексико-семантичних полів, можна виділити деякі спільні риси в їхній структурі. Структурною специфікою польової моделі мови є виділення в лексико-семантичному полі ядра, центру та периферії. Якщо зобразити поле у вигляді сфери, то його одиниці розташовуватимуться шарами на різній відстані від ядра залежно від ступеню їхньої смислової близькості до загального значення поля, яке найбільш явно представлене в центрі лексико-семантичного поля і поступово згасає при віддаленні до його периферії.

Таким чином, центр поля становлять слова з високим ступенем уживаності, оскільки їхні семми яких є носіями доміантних сем. У мовознавців існує декілька поглядів щодо структури лексико-семантичного поля. Наприклад, А. А. Уфимцева вважає, що семантична структура поля складається з ядра, центра і периферії. Ядро поля представлене спільною для всіх лексичних одиниць семою (гіперсемою), тобто семантичним

компонентом вищого ладу, що організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром, диференційне значення; натомість периферія поля включає одиниці, які найбільш віддалені від ядра.

Периферійні одиниці можуть мати контекстуальні значення і зазвичай вступають у контакт з іншими лексико-семантичними полями, утворюючи лексико-семантичну безперервність мовної системи [Кубрякова 1996, с. 139]. Лінгвіст З. Д. Попова, натомість, виділяє в структурі лексико-семантичного поля ядро, ближню і дальню периферії. На її думку, в ядрі лексико-семантичного поля зазвичай знаходяться високочастотні, стилістично і функціонально нейтральні одиниці, пов'язані з цим лексико-семантичним полем.

До ближньої периферії належать лексеми менш частотні, як правило, однозначні, конкретні за значенням, в мінімальному ступені залежні від контексту. Дальню периферію утворюють низькочастотні, багатозначні одиниці, які мають яскраві значення, належать до інших лексико-семантичних полів та мають зазвичай одну обмежену за вживанням функціональну сему, семантично залежну від контексту [Попова 1989, с. 162].

Периферія поля містить більш індивідуальні одиниці, найвіддаленіші за своїм значенням від ядра. Периферійні слова характеризуються найменшою частотністю вживання. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи мають більш складний та насичений зміст і знаходяться у тісному зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цілісність мовної системи. Наприклад, у лексико-семантичному полі темпоральності слова *“life”* (життя), *“past”* (минулий), *“future”* (майбутній) розміщуються в центрі поля, а слова *“topical”* (актуальний), *“latter-day”* (сучасний), *“formerly”* (колись), *“in the olden days”* (за старих часів), *“subsequent”* (наступний) – на периферії, оскільки вони або рідковживані, або їхні семи не є домінантними.

Поява периферійних одиниць в мовному полі пояснюється динамічним характером розвитку мови, оскільки система мови – незамкнене, відкрите утворення. На думку А. М. Кузнєцова, не всяка ознака може бути ядром лексико-семантичного поля, і вибір цієї ознаки повинен проводитися у відповідності з наступними вимогами:

- інтегральна ознака повинна об'єднувати однорідні лексичні одиниці (тобто слова, що належать до одного лексико-граматичного класу і володіють подібним значенням);

- вона повинна задавати певну орієнтацію утвореного на її основі лексико-семантичного поля;

- інтегральна ознака повинна мати обмежувальні властивості, зумовлюючи входження до складу лексико-семантичного поля обмеженої кількості лексичних одиниць. Зазначені особливості інтегральної ознаки відповідають загальним властивостям різних типів лексико-семантичних угруповань, що існують у мові. Вони відображають системні взаємозв'язки елементів усередині поля, відносну самостійність лексико-семантичного поля у межах словника і їхню специфічність.

Чіткої межі між центром і периферією семантичного поля, а також між суміжними полями немає. Перехід від ядра до периферії здійснюється поступово, що дозволяє виділити декілька периферійних зон поля. Польовий принцип організації системи мови свідчить про обов'язкову наявність периферії в кожному полі. Жодне мовне явище не може складатися лише з ядра, оскільки периферія є таким же повноправним елементом лексичного значення, як і ядро.

Межі семантичних полів відносні й можуть варіюватись залежно від обраного принципу класифікації. Лексико-семантичні поля (далі ЛСП в нашій роботі) відрізняються за кількістю компонентів, за характером опозицій між ними. Кількість одиниць поля може коливатись від порівняно обмеженої (наприклад, основні позначення кольорів) до дуже великої (ЛСП родинних стосунків, професій, занять, побутових дій людини тощо). Менш

важливі або менш знайомі людині сфери (наприклад, космос, мікросвіт) не мають великих і добре структурованих ЛСП. Кількість слів у полі з часом може змінюватися.

Як ієрархічна організація, ЛСП характеризується наявністю кількох рівнів, які формуються від загального до часткового і об'єднують у своєму складі одиниці, що формують певну систему. Таким чином варто зазначити, що ЛСП складається із мікрополів, які об'єднують у собі кілька лексико-семантичних груп, складовими яких є власне лексичні одиниці. Лексико-семантична група – це сукупність слів, що належать до однієї частини мови та об'єднуються внутрішньомовними зв'язками на основі взаємообумовлених і взаємозалежних елементів свого значення. Наприклад, до лексико-семантичної групи лексеми *“activity”* відносяться такі слова як, з одного варіанту значення, *“farm”, “ground”, “sport ground”*, а з іншого – *“subject”, “practical work”*.

Отже, ЛСП є, згідно аналізу його структури, багатоярусною організацією, яка об'єднує в собі певну кількість менших одиниць (лексико-семантичних груп). До того ж, всі лексичні одиниці, що входять до складу ЛСП належать його ядру, центру чи периферії залежно від частоти вживання та нейтральності свого значення.

На відміну від інших систем мови лексична тісно пов'язана із зовнішніми, екстралінгвістичними факторами [Мельников 1978, с. 61]. Вона безпосередньо відображає зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі.

Соціальна спрямованість мови і її системність нерозривно пов'язані. Разом з тим вони обумовлюють наявність у самій мові двох аспектів, а в лінгвістичній науці – двох можливих напрямків: зовнішнього, соціолінгвістичного і внутрішнього, системно-структурного.

Соціолінгвістична систематизація словникового складу мови може проводитися з декількох точок зору. По-перше, лексику можна розглядати з точки зору походження слів, тобто виділити в ній лексику власномовну і

запозичену. По-друге, словниковий склад мови є неоднорідним з точки зору ступеня і сфери вживання слова, і він може бути систематизованим з урахуванням таких характеристик слів, які є зовнішніми.

У цьому сенсі можна розмежувати лексику, яка активно вживається, і лексику, обмежену у вживанні (наприклад, архаїзми або неологізми). Подальша систематизація лексики здійснюється з точки зору сфер її вживання, тобто мається на увазі розмежування лексики на загальноповсюдну, спеціальну, нейтральну та стилістично марковану.

Системно-семасіологічний підхід, пов'язаний з характеристикою внутрішньої семантичної структури словникового складу мови, досліджує лексику як систему [Кузнецова 1980, с. 16]. Поняття системності лексики передбачає дві взаємообумовлені, характерні ознаки цього рівня: по-перше, лексична система як набір словникових одиниць (слів і зворотів, які є засобами номінації); по-друге, лексична система як форма організації цих одиниць і способи їх взаємодії.

Словниковий склад мови послідовно відбивається в різноманітних лінгвістичних словниках. В них досліджуються системні властивості слова, але нерідко це відбувається у відносно обмежених семантичних рамках однієї одиниці. Однак, слова та їхні значення живуть не окремо одне від одного, але поєднуються в різні групи, причому для заснування угруповання служить подібність або пряма протилежність за основним значенням.

Групи, в які за семантичними ознаками об'єднуються слова, можуть виділятися на різній основі. Так, підставою для об'єднання можуть слугувати нелінгвістичні характеристики. Прикладом є розподіл лексики на тематичні групи. Слід зауважити, що деякі дослідники, наприклад В.І. Кодухов, вказує на зумовленість системних семантичних зв'язків слів завдяки немовним факторам (зв'язок самих предметів, явищ об'єктивного світу) як на провідну ознаку системності [Кодухов 1974, с. 151].

В основу угруповання лексем можуть бути покладені власне лінгвістичні властивості слів. Наприклад, традиційний розподіл слів за

частинами мови засновано на схожості лексико-семантичних і формально-граматичних ознак. Однак, у будь-якому випадку для об'єднання слів найважливішим критерієм слугує «...наявність (або відсутність) як схожих, так і відмінних ознак в їх семантичній структурі».

Як вже зазначалося, одиниці мови пов'язані між собою і залежать одне від одного. Вони утворюють систему – безліч елементів, що знаходяться в певних відносинах. В лексичній системі мови такими елементами є найпростіші одиниці – «слова-поняття», тобто слова, вживані в одному з їх значень або, іншими словами, один лексико-семантичний варіант слова (однозначні слова). З таких найпростіших «клітинок», що відображають відповідні сегменти дійсності, складається система мови [Щерба 1974, с. 291].

Елементи лексичної системи тісно взаємодіють, їх пов'язують певні відносини. Накопичений в галузі вивчення лексико-семантичних систем різних мов матеріал демонструє, що лінгвісти частіше концентрують свою увагу на одиницях опису (елементах) і не завжди детально розглядають відносини, в які вступають або можуть вступати різні елементи. А. Н. Уємов зауважує, що «за умови наявності однакових елементів річ тим самим ще не дана, тобто з одних і тих же елементів можуть складатися різні речі» [Уємов 1974, с. 35].

Трапляються випадки, коли відносини виявляються мало не важливішими, ніж самі елементи. Крім того, обмежений набір відносин (адже число одиниць, які пов'язані ними, практично безмежно) робить опис будь-якого складного об'єкта більш економним, а результати дослідження мовних рівнів співставними, оскільки сприяють побудові опису не за допомогою перерахування, а за допомогою побудови лексико-семантичних та інших систем. Важливо підкреслити, що вивчення відносин тим плідніше, чим повніше враховуються численні входження одного елемента в різні підкласи, іншими словами, причетність елемента до багатьох відносин.

Мова не тільки існує як система, але й розвивається як система. Зміни,

що стосуються окремих елементів лексико-семантичного поля, бувають і несистемними. Мова залишається системою завдяки стабільності відносин, які взагалі змінюються набагато повільніше, ніж елементи, Лексика – це відкритий клас, якщо говорити про елементи, але закритий, якщо говорити про відносини.

Відношення елементів усередині угруповання можуть бути зведені до досить обмеженого числа типів. На думку Й. А. Стерніна, існують три основних типи зв'язків, які ґрунтуються на ідентичності, близькості і контрастності змісту сем. На ідентичності сем засновано декілька видів зв'язків, які позначаються загальним терміном «входження». Цей тип включає наступні конкретні різновиди:

1) гіпер-гіпонімічний (родовидовий, підрядний) зв'язок припускає, що обидві одиниці мають однакові семи, але, окрім них, видова одиниця долучає одну або декілька конкретних сем (діяти – трудитися);

2) перетин позначає, що одиниці мають спільні й відмінні семи (забутися – задрімати);

3) коли мова йде про синонімічний зв'язок, то мають на увазі перетин і гіпер-гіпонімічний зв'язок між одиницями, що належать до одного або сусідніх рівнів ієрархії (робити – працювати);

4) градуальний зв'язок передбачає, що синонімічні одиниці називають різні ступені позначуваного поняття і розрізняються семами типу «дуже», «максимально» і таке інше (втомитися – змором);

5) партитивний зв'язок, лексичні одиниці якого називають поняття в цілому і його частини (дихати – вдихати – видихати);

6) входження – це обов'язковий вид зв'язку для елементів лексико-семантичної системи мови.

Цей різновид поєднання означає, що кожен елемент має один або більше типів зв'язків, заснованих на ідентичності змісту сем. Лексична одиниця входить до угруповання, маючи хоча б одну сему, ідентичну з іншими елементами угруповання [Попова 1989].

На близькості змісту сем засновані типи зв'язку, що об'єднуються загальною семою термінів «сходження». Близькими за змістом представлені семи, одна з яких входить до іншої; нерідко опис першої семи може бути використаний у процесі опису другої. «Сходження», у свою чергу включає наступні конкретні різновиди:

- 1) фазовий зв'язок вказує на початкову або кінцеву стадію дії (*to start – to stop*);
- 2) так званий зв'язок тяжіння виявляється через семи, які вказують на стан або дію, які є наступними у часі (*the possibility of death – to be sick deadly*);
- 3) ремінісцентний зв'язок виявляється через семи, які вказують на стан або дію, що передувала даному (*to die – to come to life again*);
- 4) темпоральний зв'язок виявляється через семи, що вказують на тимчасову співвіднесеність стану (*in ancient time – to be crucified*);
- 5) локальний зв'язок виявляється через семи, що вказують на локальну характеристику (*through the nose – to snuffle*);
- 6) інструментальний зв'язок виявляється через семи, що вказують на предмет або речовину, за допомогою яких викликано поданий стан (*a gun – to shoot oneself*) [Гольдберг 2001].

На контрастності змісту сем засновані зв'язки, які поєднуються терміном «розбіжність». Розбіжність включає наступні конкретні різновиди:

- 1) антонімічний зв'язок припускає полярність позначуваних понять. (спати – не спати);
- 2) несумісність виявляється через семи, що вказують на відсутність у одиниці будь-якої характеристики (без знання справи – халтурити);
- 3) протидія виявляється через семи, що вказують на протидію (пручатися – триматися) [Гольдберг 2001].

Зв'язки, що позначаються загальними семами «сходження» і «розбіжність», є факультативними для лексичних одиниць семантичного поля [Попов 2002].

Дані відносини одиниць, що лежать в основі категорій багатозначності, синонімії, антонімії, гіпонімії тощо, буквально «пронизують» лексику і організовують її як систему. Лексичні одиниці виявляються, таким чином, досить впорядкованими системно, входячи в цілу мережу різноманітних і пересічних, структурно змістовних відносин у межах лексично-семантичного поля.

Існують закономірності й у вживанні одиниць тієї чи іншої лексичної категорії [Штелинг 1996]. Тому парадигматичні відносини мовних одиниць доцільно розглядати щодо їхньої синтагматичних властивостей і характером їхньої дистрибуції в тексті. Парадигматичні властивості лексичних одиниць розкриваються в їхній опозиції, тобто у протиставленні іншим семантично однорідним одиницям [Денисов 1991].

Лексичною опозицією називають такі два слова, які відрізняються одне від одного лише однією розпізнавальною ознакою за змістом. Будь-яка елементарна лексична опозиція завжди є двочленною [Сорокин 2007].

Наприклад, при абсолютній (повній) синонімії лексичні одиниці співпадають і за своїм значенням, і за сферою вживання (лінгвістика – мовознавство). Така дистрибуція мовних одиниць називається еквіполентною або рівнозначною. Нульова опозиція – це включення дистрибуції однієї лексичної одиниці до дистрибуції іншої. Таким чином, значення першої одиниці є багатшим, ніж іншої.

Дистрибуція таких співвідносних лексичних одиниць називається включеною, а опозиція містить маркований член опозиції, в якому є позитивне значення розрізняльної ознаки, і немаркований член опозиції, в якому значення цієї ознаки є негативним. Дистрибуції та значення одиниць можуть також частково збігатися, перехрещуватися. Це відносини перетину, адже дистрибуція однієї одиниці лише не повністю долучається до іншої. Поряд із спільними одиницями, які є сполучуваними, щодо семного складу, існують розбіжні. Такі одиниці виявляють контрастуючу дистрибуцію, відтворюючись в тотожних поєднаннях, як семантично протиставлені (*an old*

friend – an old comrade). На думку Н.С. Трубецького, – це еквіполентні опозиції [Трубецького 1993, с. 198].

Дистрибуції та значення лексичних одиниць поля можуть і взагалі не збігатися. Ці відносини семантично дуже віддалених лексичних одиниць (*a mountain – a fortune*). Протиставлення таких одиниць не має лексичної цінності [Медведева 2001].

Розглянуті вище відносини мовних одиниць в їх позиціях і опозиціях утворюють основу лексичної синтагматики і парадигматики, що визначають природу лексико-семантичного поля.

Таким чином, можна зробити висновок, що ядерні елементи поля відзначаються більшою частотою функціонування. одиниці, які становлять ядро поля, характеризуються певними, досить чіткими ознаками. Для ядра характерні безознаковість, нейтральність, висока частота вживання. Оскільки ядро є лексичним вираженням смислів, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усєї парадигми. Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром і між собою значення.

2.2 Особливості структури лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті

Лексико-семантичне поле «Людина» було і залишається універсальною одиницею структурації мовного матеріалу в семантиці, що поряд з семантичною категорією закріплює знання, з якого складається мовна картина світу людини. Семи, як найменші змістові мовні одиниці універсального характеру, не лише зберігають єдність лексичних систем мов, але й створюють в кожній з них неповторні комбінації змістових структур слів та лексичних об'єднань, доповнюють та взаємозбагачують уяву про

свідомість-реальність у різних мовах [Манакін 2004, с. 302].

Прагнучи систематизувати всезагальний когнітивно-семантичний континуум, абстракцію найвищого рівня, ми беремо до уваги два факти. З одного боку, феноменологічне буття виявляє три основні рівні – біологічність, психологічність та соціальність, які проявляються в сутності багатомірної природи людини. Наведемо приклади: *hoyt*, *jackalally*, *lordy/lurdy*, *luggish*, *huel/hewel*, *humming*, *janic*.

HOYT, *a lazy fellow.*

JACKALALLY, *a foolish person.*

LORDY, LURDY, *lazy, sluggish.*

LUGGISH, *stupid, asinine.*

HUEL, HEUL, HEWL, HEWEL, *an out-of-the-way person, one that acts in a headstrong and extraordinary manner.*

HUEL, *a delicate or ailing person, especially one who is nervously morbid or "hipped." An expostulation to one talking too freely in presence of an invalid is "Had yor tongue : he's nobbut a huel".*

HUMMING, *strong, heady. " An earthen pot with humming beer Stood on a little table near."Ed. Chicken, The Colliers Wedding, 1735.*

JANIC, *fair, honest, genuine.*

З іншого боку, навколишній світ в плані мовної свідомості має предметно-атрибутивний характер. У зв'язку з цим номінативні одиниці мов представлені двома розрядами слів та їх еквівалентами: предметними (іменники) та ознаковими (дієслова, прикметники, прислівники). Як відомо, в типології виділяють таку мовну універсалію як наявність іменника та дієслова в більшості мов світу. Не є виключенням і нортумбрійський діалект англійської мови. Нами були виявлені наступні приклади: *ganner*, *gadman*, *getter*, *geyus*, *gib-fish*.

GANNER, *a good goer. Brockett has ganger, and quotes the proverb, "He's a ganger, like Willie Pigg's dick-ass." " He's not bonny-leukin', but he's a ganner noo!*

***GADMAN, GADSMAN**, the man who had charge of the team of oxen in ploughing. (Obs.)*

***GETTER**, a man employed in breaking down the coal which has been previously kirved (only applied where holers or kirvers and fillers are employed). Nicholson's Gloss, of Coal Trade Terms, 1888.*

***GEYUS** [S.], **GYUS** [T.], a goose.*

***GIB-FISH**, a male salmon during the spawning season. The fish being then in a poor condition, its lower jaw assumes a gib form, being quite turned up and elongated.*

Отже, наша проекція когнітивно-семантичного континуума складається з двох взаємопов'язаних та взаємозумовлених вимірів, які представлятимуть «поле» субстанції та «поле» діяльності / функціонування як основної ознаки матеріального світу (в основу кладемо філософську тезу про рух матерії в просторі й часі). Ймовірно, можливо говорити і про певні підвиміри в межах вище зазначених, наприклад підвимір якостей речей та підвимір абстрактних понять.

Зауважимо, що антропоцентризм в даному випадку полягає не тільки в тому, що в мовній свідомості людина є центром, відлік всього йде від неї, а й в тому, що презентована модель існує лише в людській свідомості і можлива лише завдяки людському мисленню.

Людська свідомість здатна контактувати із всезагальним інформаційним полем, оскільки сама володіє властивостями та ознаками цього поля, і людина як носій нелінійних форм пізнання (інтуїції, натхнення, осяяння) має вроджену здатність до «розпаковування» смислів. Вони існують незалежно від психіки носіїв мови і входять до складу лексико-семантичного поля.

Тобто, світ і його закони існують незалежно від людини або того факту, чи утілила вона їх у вербальну форму, а запропонована модель – це пунктирний каркас об'єктивного стану речей засобами окремої мови (тобто інша мова «проявить» цей когнітивно-семантичний простір трохи або не

трохи, по-іншому).

В науковій сфері прийнято розглядати людську діяльність як складну ієрархізовану систему функціональних рівнів. Кожній з них складніший за попередній, автоматично «базується» на всіх нижчих, є обов'язковим складовим елементом наступного рівня і, крім того, сам має певну ієрархію підрівнів. Ці принципи стосуються і нашої схеми.

Дослідження лексичних одиниць у межах семантичного поля з урахуванням системності мови надає можливість об'єднати мовні й позамовні знання для тлумачення лексем, що об'єктивують поняття «Людина».

Отже, поле є оптимальною моделлю семантичних відношень з урахуванням системи категорії пізнання, що є важливим для практики міжмовного зіставлення. Саме семантичне поле «людина» являє собою мовну модель картини світу. Зіставне дослідження одиниць семантичного поля «людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови сприяє розкриттю спільного й відмінного в його семантиці, виявленню співвідносних слів, з'ясуванню семантичних зв'язків складників поля та його структури.

Семантичне поле «Людина» тлумачиться в нашому дослідженні як сукупність лексичних одиниць, об'єднаних спільністю його основного змісту, що віддзеркалюють поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ.

У роботі визначені такі лінгвістичні параметри, що регламентують опис семантичного поля: виділення інтегрального значення, навколо якого формується польова структура з урахуванням об'єктивних зовнішніх факторів і реальних можливостей дослідника. До складу семантичного поля включаються ті лексеми, в семантичній структурі яких виявлено сему, що отримала статус інтегральної для досліджуваного угруповання.

Як вже було зазначено вище, семантична структура конститuentів поля класифікується з опорою на словникову дефініцію; відповідно до позиції інтегрального семантичного компонента в змісті лексичної одиниці

визначається її місце в структурі семантичного поля (в ядерній, центральній чи периферійній частинах).

У когнітивному аспекті дослідження семантичного поля «людина» виступає фрагментом мовної картини світу, який є відображенням відповідного фрагмента концептуальної картини світу – концепту «людина». Аналізований концепт є лексикалізованим, належить до конкретних концептів оскільки позначає певну предметну реалію, і, водночас, завдяки узагальненій семантиці, є гіперконцептом, який охоплює всю сукупність різновидів «людина».

Ядерну зону семантичного поля «людина» формують найбільш прототипові представники категорій, які поділяють максимум загальних властивостей із рештою членів цих категорій і мінімум властивостей із членами інших категорій. Наприклад *poultry, game, edible fungi, crops, berries, fishes, lithodes*.

Кожне поле має у своєму складі спільну ознаку, яка об'єднує всі його одиниці. Кожна одиниця семантичного поля відрізняється від інших хоча б однією диференційною ознакою.

Ядерно-периферійне структурування семантичного поля підпорядковано семантичній ознаці: від загального до окремого, від семантично облігаторного до факультативного. Усі конституанти семантичного поля «людина» пов'язані гіперон-гіпонімічними, тобто родо-видовими, відношеннями в лексичній системі мови.

Коституенти поля зонально ранжуються на основі їхньої комунікативної значущості в ядерній частині або на периферії поля.

Ядерну зону семантичного поля «людина» складає власномовна лексика, тобто слова нортумбрійського діалекту, наприклад *ghent, hadfash, haffit*. Проте, деякі запозичення настільки асимілювалися в мові-реципієнті, що сприймаються лінгвокультурними спільнотами як власно мовна лексика, характеризуються високою частотністю вживання та, відповідно, розташовані в ядерній зоні зіставлювальних семантичних полів.

Дослідження периферії демонструє, що вона об'єднує неологізми, застарілі, розмовні і спеціальні слова, а також сленг. Наприклад у сучасній англійській мові категорію «Людина» вербалізовано одиницями, які належать до різних стилістично маркованих шарів лексики. Стилiстична значущість проявляється у відхиленні від *нейтрального* для певного пласту мови способу викрадення думки (І.В. Арнольд).

До стилістично маркованого вокбуляру належать спеціальна *літературно-книжна лексика* (архаїзми, історизми, поетизми, неологізми, варваризми, терміни тощо) і *спеціальна (нестардатна), стилістично знижена лексика* – такі лексичні одиниці, які знаходяться за межами літературної норми (колоквіалізми, сленгізми, вульгаризми, професіоналізми, неологізми тощо). Через стилістичну конотативність такі одиниці мають обмежену сферу й частоту вживання, а отже знаходяться на периферії семантичного поля «Людина». Стилiстично забарвлені слова виступають як паралелі до нейтральних, загальноновживаних: *gliff, crops* (нейтральна), *girdle-cake* (розмовні), *gair, hush* (книжна).

Взагалі, можна зробити наступний висновок лексико-семантичне поле «Людина» в нортумбрійському діалекті англійської мови – це складноструктурована система залежних між собою лексичних одиниць, яка демонструє особливості вживання на різних мовних рівнях під впливом національно-культурної картини світу.

2.3 Лінгво-культурологічний аспект номінації «Людина» в нортумбрійському діалекті

Взаємовідносини людини з навколишнім світом за своєю суттю носять глибоко прагматичний характер. Для людини будь-яка діяльність має сенс (усвідомлюваний або неусвідомлюваний), тому що вона спрямована на

досягнення певної мети.

У зв'язку з цим результати людської діяльності можуть розглядатися як у категоріях матеріальних цінностей (одержання конкретних продуктів праці), так і в категоріях нематеріальних (коли метою є досягнення різноманітних психо-емоційних станів або отримання певних реакцій від співрозмовника).

У процесі освоєння дійсності категорія цінності у якості властивості об'єктів і явищ грає для людини найважливішу роль в осмисленні напрямків і результатів своєї діяльності, коли вона переходить від усвідомлення об'єктивних властивостей і характеристик предметів до усвідомлення їх призначення: «Світ людини – це завжди світ цінностей». Таким чином, у процесі людської діяльності категорії прагматики і цінності нерозривно пов'язані між собою.

Поняття цінності щодо мови відомо в лінгвістиці завдяки Ф. де Соссюру, який першим чітко сформулював положення про важливість співвідношення знаку із іншими знаками в системі мови. Власна значимість кожної одиниці мови визначається ступенем її інтегрованості у мовну систему, тобто здатністю вступати в парадигматичні та синтагматичні відносини у мові. Проте відзначимо, що значення мовного знака (на відміну від значимості) розкривається поза мовної системи, тобто одиниці мови слугують для відображення зовнішніх по відношенню до мови явищ дійсності і їх взаємозв'язків.

Під семантичним полем «людина» в даній роботі ми розуміємо сукупність лексичних одиниць, які можна розподілити на наступні лексико-тематичні групи:

1. Суб'єктивні оціночні характеристики людини.
2. Соціальні характеристики людини.
3. Об'єктивні фізичні характеристики людини.
4. Сфери і види діяльності.
5. Атрибути.

6. Життєвий простір.

7. Загальні поняття.

8. Життя/смерть.

Структура, склад і ієрархія семантичного поля «Людина» у нортумбрійському діалекті наприкінці 19 століття, семний набір його одиниць, їх конотативний потенціал значною мірою визначаються особливостями того фрагмента картини світу, яку покриває дане семантичне поле. Специфічне для даного мовного діалекту ставлення до певних видів діяльності людини і ритуалів знаходять вираження в особливих аксеологічних характеристиках, експліцитно чи імпліцитно присутніх у значенні одиниць даного лексико-семантичного поля, які під впливом прагматичних чинників можуть бути актуалізовані у висловлюванні.

Лінгвістична цінність одиниць семантичного поля «Людина» визначається, зокрема, на основі їх прагматичного потенціалу (тобто закладеної в їх значенні важливі культурологічної інформації та здатності утворювати метафори та інші стилістичні фігури), що відбивається на частотності їх входження до складу прислів'їв, приказок, ідіом.

Основним етапом нашого дослідження є розподіл конститuentів лексико-семантичного поля «людина» за лексико-семантичними групами та підгрупами та визначення кількісного показника їх вживаності.

Наведемо частоту вживаності лексико-тематичних груп та підгруп ЛСП «Людина» в нортумбрійському діалекті (кінець 19 століття), у відсотковому відношенні. Загальна кількість складає 100 лексичних одиниць.

1. Суб'єктивно-оціночні характеристики людини:

1) емоційна оцінка (грубий, примхливий...) *tought, hobly, gaaky, genic, houghen* (29,75%);

2) здібності та досягнення (артистичний...) *heul, hit* (3,73%);

3) емоції та почуття (посмішка, ненависть...) *gliff, horse-base, howm* (2,89%);

4) професійна (компенентний...) *gleg* (1,7).

Всього: 38,07%.

2. Соціальні характеристики людини:

- 1) професія та ін. заняття (адвокат, риболов...) *howdy, gaadger, gadman, getter, gan-wife* (14,01%);
- 2) родина (батьки, зять, прабабуся...) *grayne, good-dowter* (6,30%);
- 3) статус (безробітній, ветеран, директор...) *gree, gowk* (2,40%);
- 4) міжособистісні відносини (друг, товариш...) *grig* (1,72%);
- 5) соціальна роль (покупець, опонент...) *haa-maiden* (2,92%);
- 6) асоціальні елементи (крадій...) *hoyt, hadfash, hairy-hoobit* (2,31%).

Всього: 29,66%.

3. Об'єктивні фізичні характеристики людини:

- 1) зовнішність (високий, худий, сивий...) *ghent* (9,22%);
- 2) стать/вік (немовля, чоловік, старий...) *gairil* (4,23%);
- 3) частини тіла (голова, тіло, руки, ноги...) *glams, geslins, haffit, hask* (3,52%);
- 4) фізичний стан, здоров'я (сліпий, кульгавий...) *heather, heed-wark* (1,41%).

Всього: 18,38%.

4. Сфери та види діяльності:

- 1) мовна (висловлювання, розмова, мова...) *guessing-story* (2,78%);
- 2) професійна, хобі, спорт (політика, футбол...) *gad, hail, guddle* (0,29%);
- 3) культура, мистецтво (культура, політика...) *hoppin, gaady-day* (0,27%);
- 4) наука (географія) *hush, gair* (0,18%);
- 5) асоціальна (злочинство...) *huff, ganner, gangral* (0,02%);
- 6) інше (гра, очікування...) *gammin* (0,47%).

Всього: 4,01%.

5. Атрибути:

- 1) одяг/аксесуари (куртка, обручка, чоботи...) *half-shoon, gethers, had-hats* (0,94%);
- 2) предмети діяльності (м'яч, вила) *gee-ball, hud* (2,4%);

3) тварини та рослини (кішка, квіти...) *houka, galloway, geyus, gowk* (5,6%);

4) їжа, напої (їжа, вода, кофе, чай...) *gid-fish, girdle-cake, glut* (0,12%).

Всього: 9,06%.

6. Життєвий простір:

1) інфраструктура (басейн, кафе, крамниця...) *horsebalk, howf* (0,31%);

2) будинок та побут (квартира, кімната, плита...) *hulk* (0,25%);

4) макропростір (країна, всесвіт...) *arth, ather* (0,08%).

Всього: 0,64%.

7. Життя/смерть (народження, життя, буття, мертвий, смерть...) *gallow-hill, barried* (0,18%).

Всього: 100%.

Наведемо приклади із глосарію Нортумберлендського графства, який було складено Р.Д. Олівером Хеслопом у 1892 році (Том 1) та проаналізуємо їх.

Приклади прикметників із значенням «емоціональна оцінка» :

TOUGHT, *a struggle, an altercation. " We hed a sair tought".*

GAAKY, *clownish.*

GENNIC, *genuine, fair, honest.*

HOBBLY, *rough, uneven.*

HOUGHEN-MOUGHEN, or **HOGHEN-MOGHEN**, *greedy, ravenous.*

Приклади іменників із значенням «здібності та досягнення»:

HEUL, *an extravagant person in anything.*

HIT, *the principal actor in certain games. This is sometimes decided by a race to the playground, all crying out as they run, "Last there's hit." The boy who is hit has either to catch the others, give a back, or whatever may be required in the game. In the progress of a boys' game the inquiry is frequently heard, "Whe's hit?" meaning who is the player.*

Приклади іменників із значенням «емоції та почуття»:

HORSE-BAZE, *wonder. According to Halliwell this is a Northumberland*

word.

HOWM, a depression, a hollow.

Приклади прикметників із значенням «професійна»:

GLEG, quick, smart, acute. "Gleg at the uptak" acute in perception. 41 Mony a cap was cock'd to catch me : Gleg was mony a wily e'e.

Приклади іменників із значенням «професія та ін. заняття»:

GAADGER, a gauger, an exciseman.

GADMAN, **GADSMAN**, the man who had charge of the team of oxen in ploughing. (Obs.)

GAN-WIFE, a female pedlar, going about with a basket containing pins, laces, and nick-nacks ; or with tinware, brushes, and other domestic articles.

GETTER, a man employed in breaking down the coal which has been previously kirved (only applied where holers or kirvers and fillers are employed).

HOWDY, a midwife.

Приклади іменників із значенням «родина»:

GRAYNE, a clan or family.

GOOD-DOWTOR, a daughter-in-law. "She's gyen ti leeve win her good-dowtor ." Heard in Hexham in 1891.

Приклади іменників із значенням «статус»:

GREE, a position of superiority, a prize. " Of aw the pipers I did see This piper Tony wan the gree." [G. Stuart, Joco-Serious Discourse, 1686, p. 20].

GOWK, a simpleton, a countryman. April gowk an April fool.

Приклади іменників із значенням «міжособистісні відносини»:

GRIG, a cricket, a merry companion.

Приклади іменників із значенням «соціальна роль»:

НАА-MAIDEN, a maid servant in the farmer's house, in contradistinction to a hind's maiden.

Приклади іменників із значенням «асоціальні елементи»:

HADFASH [S.], **HODEFASH** [W.-T.], a bothersome, troublesome person.

HAIRY-HOOBIT, **HAIRY-OOBIT**, **HAIRY-WORM**, the hairy caterpillar.

The term is sometimes applied to a showy, helpless character.

HOYT, a lazy fellow.

Приклади іменників із значенням «зовнішність»:

GHENT, a tall and thin person.

Приклади іменників із значенням «стать/вік»:

GAIRIL, girl.

Приклади іменників із значенням «частини тіла»:

GLAMS, the hands. Halliwell.

GESLINS, catkins or "palms."

HAFFIT, the side of the head.

HASK, the throat. "Pap o' the hask" the uvula.

Приклади іменників із значенням «фізичний стан»:

HEATHER, the northern name for heath generally. In Coquetdale and various other parts of Northumberland, when the word is used in a restricted sense, it is applied to the common heath (*Calluna vulgaris*) only.

HEED-WARK, the head-ache. A wark is distinguished from a mere aching sensation, inasmuch as it is always applied to an inward pulsating or working pain.

Приклади іменників із значенням «мовна діяльність»:

GUESSING-STORY, a conundrum or riddle. The winter nights in many country houses were passed by the fire-light, and guessing -stories often relieved the graver talk. The guessing- stones had a narrative form, and were not mere puzzles in a sentence. Such a one as the following is a common instance:

* *Clink, clank doon the bank, ten again fower, splish, splash in the dish, till it run ower.*" Answer, the milking of a cow. Both hands are required that is, ten fingers against the four teats. Another: "As green as grass, as white as milk, and bearded like a pard." Answer, a turnip.

Приклади іменників із значенням «професійна, хобі, спорт»:

GAD, a rod, a staff, a fishing rod, a cattle goad, a spear." A gad o' iron," a nail rod.

HAIL, a goal at football. To kick hail is to make a goal.

GUDDLE, to catch fish with the hands ; a favourite pastime in Redewater and Coquetdale. Gumph and thrimmel have the same meaning, The process is also called ticklin or kitlin.

Приклади іменників із значенням «культура»(музика):

GAADY-DAY, GAWDY-DAY, a holiday. (Obsolescent.) " A gawdy-day myeks a' hands merry." " There are certain times of the year when the young men and lads refuse to work, and insist on a gaudy-day for instance, the first morning they hear the cuckoo, and when the turnips and peas are at maturity. 'A cuckoo mornin,' 'a tormit mornin, I and 'a pea morninI ." Note to Pitman's Pay.

HOPPIN, an annual festival, at which shows, roundabouts, and stalls of all descriptions attract the holiday-makers. In Newcastle the Easter hoppin was the most famous. But the hoppin of present day memory was but a relic of a former greatness.

Приклади іменників із значенням «наука» (географія):

GAIR, a strip of verdure on the uplands, generally the outcrop of a limestone. Hugh Miller, *Geology of Otterburn and Elsdon. Geological Survey Memoir.* A gair is a bright, green, grassy spot, surrounded by bent or heather. Also an irregular strip of green turf running down the side of a moorland hill.

HUSH, a great rush of water. This is produced artificially in mining districts so as to bare the surface of the rock in order to discover indications of ore in the face of a hill side.

Приклади іменників із значенням «асоціальна діяльність»:

GANNER, a good goer. Brockett has ganger, and quotes the proverb, " He's a ganger, like Willie Pigg's dick-ass." " He's not bonny-leukin', but he's a ganner noo!

GANGRAL, GANGREL, a wandering person, a " vagrom man." (Obs.)

HUFF, to affront, to offend.

" The old sense is to puff, blow hard ; hence to bluster, vapour. To hu/at draughts simply means ' to blow' ; it was customary to blow upon the piece removed."

Professor Skeat, Concise Etymological Dictionary. A huff is still accompanied by a puff on the piece.

Приклади іменників із значенням «інша діяльність» (гра):

GAMMIN, *funning, making a fool of.*

Приклади іменників із значенням «одяг/взуття»:

HALF-SHOON, *old shoes with the toes cut off.*

GETHERS, *tucks, or folds, plaited in women's dress.*

HAND-HATS, *a kind of glove made of thick felt, covering only the palm of the hand and the fingers.*

Приклади іменників із значенням «предмети діяльності»:

GEE-BALL, JEE-BAL, JIBBLE, GEEBALD, *a hedge knife made from a sickle, and fitted into a long handle, used for cutting small twigs off hedges, or cutting down thistles.*

HUD, HOOD, *the "hob" or the shelf at each side of a fireplace on which pans and kettles can be placed when " on the boil." They are allowed to simmer on the hud.*

Приклади іменників із значенням «тварини та рослини»:

GALLOWAY, *a horse under fourteen hands high, of the sturdy breed formerly common but now almost extinct. They were used on the fells to carry ore over from the mines to the smelt mills. When going loaded the galloways were always muzzled and driven in droves, and in this way they tracked the moors in single file. The leading galloway was called the " raker."*

GEYUS [S.], GYUS [T.], *a goose.*

GOWK, *a cuckoo.*

HOUKA, *an aromatic plant (Meum athamanticum) found "on the basaltic ridge a quarter of a mile north of the village of Throckrington." [Natural History Transactions, 1867, vol. ii., p. 180].*

Приклади іменників із значенням «їжа/напої»:

GIB-FISH, *a male salmon during the spawning season. The fish being then in a poor condition, its lower jaw assumes a gib form, being quite turned up and*

elongated.

GIRDLE-CAKE, GORDLE-KEYEK, a name for the cakes baked on a girdle.

GLUT, a drink. "Tyek a glut or twee an' ye'il be bettor."

Приклади іменників із значенням «інфраструктура»:

HORSEBALK, a portion of the roof or floor of a pit which obtrudes into the coal. Called also a roll and a balk.

HOWF, a meeting place for converse or gossip.

Приклади іменників із значенням «будинок та побут»:

HULK [W.-T.], a cottage or small house. The word is from Middle English hulke, Anglo-Saxon hulc, a hovel, and is quite distinct from hulk, a heavy ship.

Приклади іменників із значенням «макропростір»:

ARTH, earth, the earth. In S. Northumberland it isye-arth or ee-arth.

ATHER, a field. Before the commons enclosures, the tillage land was divided into " fields." Each field consisted of a great number of scattered strips or "yard lands." The " East field," " West field," " North field," or other names given, represented groups of different freeholds each owner having yard lands in all the "Athers," or "fields." The object of this distinction in the grouping of the freeholds into "fields" was to arrange for a rotation of crops. Thus, the East field being fallow, the West field would be under oats, the North field under wheat, and so on in annual rotation. (Obs.)

"In the county of Northumberland, speaking of their system of husbandry, they say they have their tillage land in three or four A thers oats, fallow, wheat, or oats." Hodgson MS.

Приклади іменників із значенням «життя/смерть»:

GALLOW-HILL, GALLOW-LAW, the spots where unfortunate criminals were executed in such franchises as had the power of the furca, or gallows. They have not yet lost their name, for we have Gallow-hill, in Bolam parish ; Gallows-hill, in Hartburn ; Gallows-law, in Elsdon and Ellingham ; Gallow-moor, in Eglington ; Gallows-shaw, in Netherwitton ; and Gallowside, in Haltwistle. [Hodgson's Northumberland, iii., 2, p. 54].

BARRIED, buried. " Here a' wor bairns may christend be, Wor lads and lasses married And when at last we droop and dee, Here we may a' be harried."

Підсумовуючи вищесказане, що особлива роль лексико-тематичної групи «суб'єктивно-оціночні характеристики людини» в житті людини пояснює функціональність та різноманітність того пласту лексичного складу мови, який відображає в мові цю сферу людської діяльності. Тісний зв'язок з базовими глибинними психічними переживаннями і доступність розуміння подібних переживань більшості членів одномовного соціуму зумовлює потужний прагматичний потенціал – здатність викликати певні (передбачувані) асоціації і емоції.

2.4 Аналіз словникових дефініцій конститuentів лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті

Існує велика кількість досліджень присвячених запозиченням в англійській мові на різних етапах його розвитку, але в жодному з них навіть не згадуються запозичення на морфологічному рівні.

На певних етапах свого розвитку морфологічна система англійської мови зазнавала корінні зміни. Будучи флективною, характеризуючись розгалуженою системою відмінювання, ця система поступово стала змінюватись. Періоди в історії англійської мови на стику між давньо- та середньоанглійською, а також між середньо- та новоанглійськими етапами діяльності були часом з'явлення кардинальних інновацій у всіх структурах морфологічної системи.

Завоювання Британії германськими племенами в V-VI ст. нашої ери класично вважається важливим пунктом історії англійської мови. Найдавніший період мовного розвитку (з VII ст., коли стали з'являтися перші рукописи) названий давньоанглійською мовою (період від англосаксонського

завоювання до норманського наступу у 1066 р.).

Писемні пам'ятники, які залишились від перших двох століть після завоювання германських племен, нечисленні. Тільки з приходом християнства в VII ст. у монастирі стали писати книги. Найвідомішим місцем зі створення рукописей на давньоанглійській мові була Нортумбрія – давнє королівство на півночі. Нортумбрійські рукописи є шедеврами, як з майстерства перепису книг, так і за способом їх прикрашення. На півдні існувало королівство Уессекс, де за правлінням короля Альфреда (871-899) розвиток науки та літератури досягло високого рівня.

Ці два фактори надали значущий вплив, як на розвиток давньоанглійської літератури, так і на розвиток давньоанглійської мови.

В давньоанглійській мові виділяють чотири діалекта:

– нортумбрійський чи Північний діалект був розповсюджений на північ від ріки Хумбер, про що свідчить сама назва;

– мерсійський чи мидленський діалект переважав на території давнього королівства Мерсія на південь від ріки Хумбер та на північ від ріки Темза;

– на уессекському чи Північному діалекті говорило населення на північ від ріки Темза;

– кетський діалект був представлений в королівстві Кент.

Нортумбрійський діалект давньоанглійській мові трансформувався в Північному діалекті. У середні віки територія розповсюдження цього діалекту поширилась до меж рівнинної Шотландії. Починаючи з цього періоду Північного діалекту засвоював інновації, само розвивався та поступово все далі відходив у своєму розвитку від норм давньоанглійської мови. Основною фонологічною характеристикою став процес збереження кінцевих велярних звуків: “*rig*” – на півдні: “*ridge*”; “*kirk*” – на півдні: “*church*”.

Предметом нашого дослідження є лексико-семантичне поле «людина» в нортумбрійському діалекті наприкінці 18 століття.

Розглядаючи семантичне поле, варто зупинитись на його структурі. У

структурі семантичного поля можна виділити такі частини:

1) ядро поля, що представлено родовою семою-компонентом “*man*”

Оскільки ядро є лексичним вираженням змісту, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, і бути представником усієї парадигми. У нашому дослідженні ядро є суб’єктивно-оціночні характеристики людини та соціальні характеристики людини з відповідними кількісними показниками 38,07% та 29,66% ;

2) центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром і між собою, значення. Щодо ЛСП «Людина» центром є об’єктивні фізичні характеристики людини з кількісним показником 18,38 % ;

3) периферія поля представлена одиницями, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв’язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цільність мовної системи. Периферія ЛСП «Людина» в нортумбрійському діалекті представлена сферами та видами діяльності , життєвий простір, життя/смерть з відповідними кількісними показниками 4,01% , 0,64% , 0,18% ;

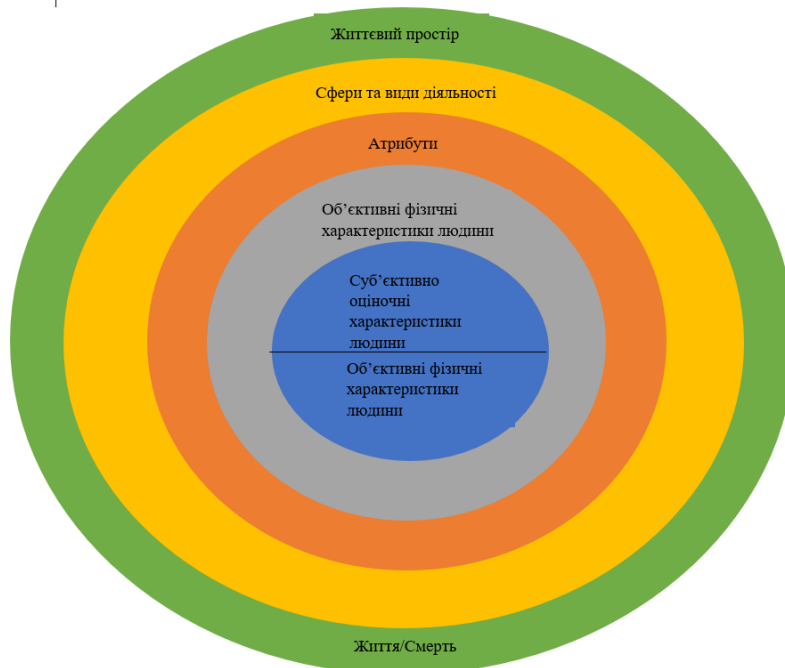
4) деякі фрагменти лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, яка за своєю семантикою утворює окрему гіперо-гіпонімічну структуру однотипного/різномісного складу. Наприклад, це – лексико-тематична група атрибути з кількісним показником 9,06%.

Основний зміст підходів до аналізу та опису лексичної семантики полягає в тому, що поступово формувалася системний погляд на значення слів, який знайшов своє вираження у «методі семантичного поля». Згідно визначенню В. Порціга, лексикон або словник є сукупністю лексики. Сукупність лексики (інакше – весь словниковий склад мови) побудований з ієрархічною ознакою. Він поділяється на групи слів – семантичні поля, які, у свою чергу, діляться на більш дрібні лексико-семантичні групи, сім’ї, кубла

слів, окремі слова.

Рисунок 2.1

*Структура ЛСП «Людина» в нортумбрійському
діалекті англійської мови кінець 19 ст.*

Семантична впорядкованість словесного поля зумовлена семантичною ознакою – словесним значенням одиниць, що входять до його складу. Дослідник пропонує методичку «семантичних ознак», що дозволяє порівнювати структурно-семантичні організації полів різних мов. Саме таку методичку ми використовували у своєму дослідженні.

Семантичні поля, що належать різним мовам, представляють структурну організацію навколишнього світу, що вдається вербалізувати за допомогою мови. Вони є способами мовленнєвого опису дійсності. Оскільки концептуальний і мовний зміст у лінгвокультурах різних мов варіюється, то семантичні поля як спосіб репрезентації мовних картин світу залежать від національного сприйняття світу.

Семантичне поле – це компактна частина словника, що розкриває якусь певну «понятійну сферу» цієї мови. Воно неповторне, керується своїми внутрішніми законами і реалізує свої уявлення про світ, і часто не збігається

з аналогічним явищем яке представлено як в різних мовах, так і в історії однієї й тієї ж мови. Завдання полягає в тому, щоб визначити специфічний для нортумбрійського діалекту англійської мови, зв'язок і взаємозумовленість значень. Отже, семантичне поле являє собою сукупність взаємообумовлених значень слів (наборів сем), об'єднаних спільністю будь-якої понятійної сфери мови, має певну структурно-функціональну спрямованість і виражає спосіб світосприйняття даним народом, етносом.

Лексико-семантичне поле «людина» може розглядатися і як засіб репрезентації реальності, як лінгвістична категорія і як метод опису лексичного складу нортумбрійського діалекту англійської мови. Крім того, подане семантичне поле є філософською категорією, спрямованою на пізнання закономірних зв'язків явищ мовної дійсності. Лексико-семантичне поле «людина» виступає в іншому плані як метод системно-функціонального аналізу мови. Інтерпретація того чи іншого фрагмента дійсності у вигляді ієрархічно організованого в мові семантичного простору представляється найбільш повним і адекватним методом пізнання світу і найважливіших зв'язки між його об'єктами.

При описі семантичних полів важливо враховувати ієрархічну впорядкованість компонентів змісту в структурі значення. У нашому дослідженні встановлені наступні відносини між семами: вони описуються синтаксичними позиціями, які займають компоненти у фразі і виділяються шляхом логічного аналізу та фіксують родовидові відносини, тобто наявність одних сем обов'язково передбачає наявність інших сем.

Аналіз слів нортумбрійського діалекту показує, що слова мають схильність до структурації незалежно від свідомості, а їх угруповання ідеальні сутності: Слова та їх значення живуть не відокремленим один від одного життям, а з'єднуються в мовленні, незалежно від людської свідомості, в різні групи, причому підставою для групування служить подібність або пряма протилежність за основним значенням.

Як вже зазначалося вище, лексико-семантичне поле «людина» займає

важливе місце у будь-якій сучасній мові. Не є включенням і нортумбрійський діалект англійської мови. Відомо, що поняття «Людина» нерозривно пов'язане з різноманітною діяльністю, що стимулює оновлення мови, обов'язковою умовою функціонування якої як засобу спілкування є здатність до номінації цей процес відображено. Номінативні одиниці мови виступають у ролі будівельного матеріалу для одиниць комунікації, оскільки процес передачі інформації базується на безпосередньому введенні у висловлювання нових слів, що позначають невідомі поняття. Таким чином, словник поняття «людина» постійно поповнюється і розширяється.

Ми дослідили 400 словникових дефініцій, які складають лексико-семантичне поле «Людина» в нортумбрійському діалекті. Воно представлене лексичними одиницями, які належать до основних частин мови: іменників, прикметників, дієслів. Звичайно, що основну масу складають іменники (61%) та дієслова (32%), на частку прикметників припадає лише (7%).

Як вже було відзначено іменники складають основну частину слів лексико-семантичного поля «Людина», тому саме на них варто звернути увагу. Дамо визначення безпосередньо слову «Людина», використовуючи глосарій Нортумберлендського графства, який було складено Р.Д. Олівером Хеслопом у 1892 році (Том 1) [Heslop 1892]:

MAN, a husband. " Hor man wasn't win hor at the time. ""Bessie's man" etc.

Як свідчить цей словник, сучасне слово *human* взагалі відсутнє у Нортумбрійському діалекті наприкінці 19 ст. Як свідчить Етимологічний словник сучасної англійської мови, іменник "*human*" походить від прикметника "*human*" [Online Etymological Dictionary].

human (n.)

"*a human being*" 1530s, from **human** (adj.). Its Old English equivalent, "*guma*", survives only in disguise in **bridegroom**.

Entries linking to "*human*"

***dhghem-**

Proto-Indo-European root meaning "*earth*".

It forms all or part of:

antichthon/autochthon/ auchthonic/ bonhomie/ bridegroom/ chamomile/ chameleon/ chernozen/ chthonic/ exhume/ homage/ hombre/ homicide/ hominid/ Homosapiens/ homunculus/ human/ humane/ humble/ humiliate/ humility/ humus/ inhumation/ inhume/ nemo/ ombre/ omerta.

It is the hypothetical source of evidence for its existence is provided by: Sanskrit *ksam-* "earth"(opposed to "sky"); Greek *khthōn* "the earth, solid surface of the earth", *khamai* "on the ground"; Latin *humus* "earth, soil", *humilis* "low"; Lithuanian *žemė*, Old Church Slavonic *zemlja* "earth"; Old Irish *du*, genitive *don* "place," earlier "earth."

Як демонструє наведена словникова дефініція іменник "human" походить від слів з Санскриту, грецької мови, латини, литовської мови та давньо слов'янської мови, які позначають такі поняття як земля, ґрунт, місце, тверда субстанція.

Щодо прикметнику "human", то можна визначити його наступні значення: людський, турботливий, м'який, добрий, філантропічний, ввічливий тощо.

human (adj.)

mid-15c., *humain, humaigne*, "human", from Old French *humain, umain* (adj.) "of or belonging to man" (12c.), from Latin *humanus* "of man, human", also "humane, philanthropic, kind, gentle, polite; learned, refined, civilized". This is in part from PIE **(dh)ghomon-*, literally "earthling, earthly being", as opposed to the gods (from root **dhghem-* "earth"), but there is no settled explanation of the sound changes involved. Compare Hebrew *adam* "man", from *adamah* "ground". Cognate with Old Lithuanian *žmuo* (accusative *žmuni*) "man, male person".

Human interest is from 1824. *Human rights* attested by 1680s; *human being* by 1690s. *Human relations* is from 1916; *human resources* attested by 1907, American English, apparently originally among social Christians and based on *natural resources*. *Human comedy* "sum of human activities" translates French *comédie humaine* (Balzac); see **comedy**.

Тобто треба відзначити, що в сучасній англійській мові з'явилося похідне слово від слова "*man – human*".

Від слова *man* утворилося слово "*human*", яке зберегло своє початкове значення та набуло поряд з ним ще кілька значень. Також слова "*man*" та "*woman*" повністю зберегли своє значення. Хоча ці слова походять від однієї лексеми, вони увійшли до словникового складу англійської мови в різні періоди. Лексема "*fodder*" активувалася у період давньоанглійської мови, тоді як "*forage*" – у середньоанглійській період. Крім того, від лексеми "*fodder*" утворилося слово "*forage*". Це свідчить про те, що лексико-семантична деривація цих слів відбувалася як в синхронії, так і в діахронії.

Також можна простежити випадки утворення нових одиниць лексико-семантичного поля «Людина» за допомогою омонімії, внаслідок чого спостерігається набуття словами нових значень. Основною ознакою процесу переходу полісемії в омонімію є відсутність живих семантичних зв'язків між омонімами. Ця ознака – наявність живих словотвірних зв'язків – головна умова при встановленні між двома одиницями лексико-семантичного поля синхронних словотвірних відносин. В лексико-семантичному полі «Людина» також можна простежити омонімію. Вона притаманна лише багатозначним словам: *hopper, horny, horse, how, howf, jade*.

HOPPER, *a dancer one that dances at a country dance.*

HOPPER, *a large boat or keel used on the Tyne and Wear for carrying out to sea mud and sand dredged from the river beds or refuse material from factories.*

HOPPER, *a seed basket used in sowing corn.*

HORNEY, HORNEY-TOP, *a boy's top made from the tip of a cow's horn. Brockett.*

HORNEY, *a delusion, a hoax. "Fair homey" fair play.*

HORSE, *the frame with a cross-piece atop, against which cut boards are rested in a timber.*

HOW, *a hoe ; HOW*, *to hoe.*

HOW, *a hollow, a depression. The how of the neck is the hollow at the back*

of the neck.

HOW, to hurry.

HOWF, the hock of an animal, the lower part of the thigh in man.

HOWF, a meeting place for converse or gossip.

JADE, a worn-out horse, a useless woman.

Ще однією особливістю лексико-семантичного поля «Людина» є факт, що семантична вмотивованість слів, які позначають рідкі та теплі страви залежить насамперед від етнокультурних чинників. Саме вони вплинули на те, що в основі назв цих страв лежить або лексичне значення способу приготування продуктів, або лексичне значення інгредієнтів, з яких ця страва складається. Англійською мовою вони були засвоєні як конституанти з готовою семантичною структурою.

На підставі проведених досліджень можемо зробити висновок, що одиниці лексико-семантичного поля «людина» сучасної англійської мови під впливом лексико-семантичної деривації набули як морфологічних, так і неморфологічних змін, що призвело до розширення лексико-семантичного поля за рахунок утворення нових слів за допомогою полісемії та омонімії.

Ядро поля, що представлене родовою семою-компонентом *man*. Оскільки ядро є лексичним вираженням змісту, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, і бути представником усієї парадигми. У нашому дослідженні ядро є суб'єктивно-оціночні характеристики людини та соціальні характеристики людини з відповідними кількісними показниками 38,07% та 29,66%;

Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром і між собою, значення. Щодо ЛСП «Людина» центром є об'єктивні фізичні характеристики людини з кількісним показником 18,38 %;

Периферія поля представлена одиницями, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну

цільність мовної системи. Периферія ЛСП «Людина» в нортумбрійському діалекті представлена сферами та видами діяльності , життєвий простір, життя/смерть з відповідними кількісними показниками 4,01%, 0,64%, 0,18%;

Деякі фрагменти лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, яка за своєю семантикою утворює окрему гіперо-гіпонімічну структуру однотипного/різномісного складу. Наприклад, це – лексико-тематична група атрибути з кількісним показником 9,06%.

ВИСНОВКИ

Мова являє собою, певним чином, організовану систему, тобто таке органічне ціле, елементи якого закономірно пов'язані одне з одним і знаходяться в певних відносинах. З розвитком лінгвістичної науки точка зору на цю систему поступово змінювалася. Однією з моделей мови, яка існує і зараз, є модель на базі мовних рівнів.

Визнання лексики як системи передбачає розгляд лексичних одиниць в рамках груп семантичної близькості (семантичних полів), відносини мовних одиниць в їх позиціях і опозиціях утворюють основу лексичної синтагматики і парадигматики, що визначають природу лексико-семантичного поля. Групи, в які за семантичними ознаками об'єднуються слова, можуть бути виділені на різній основі. Так підставою для об'єднання можуть слугувати як лінгвістичні, так і нелінгвістичні характеристики.

При вивченні системи мови у межах лексико-семантичних полів необхідно розглядати не тільки окремі елементи, але і відносини, в які вони вступають між собою.

Загальним поняттям поля позначають наступні типи угруповань: лексико-семантичне поле, лексико-семантична група і тематична група тощо. Вони розрізняються як за критерієм об'єднання одиниць в угруповання, так і за структурою взаємовідносин.

Мовна практика підтверджує, що в різних словниках часто наводяться різні дефініції значень одних і тих же слів. Це свідчить про те, що зміст концепту, в принципі, до кінця є визначенням. Таким чином, поле являє собою одну з моделей сприйняття і породження інформації, а також метод дослідження даного процесу

Найвиразніше відображає мовну еволюцію лексико-семантичний рівень. Словниковий склад є найбільш чутливим до всіх зовнішніх факторів впливу, на ньому активно відбивається дія внутрішніх законів розвитку мови.

Номінативні одиниці мови виступають у ролі будівельного матеріалу для одиниць комунікації, оскільки процес передачі інформації базується на безпосередньому введенні у висловлювання нових слів, що позначають невідомі поняття.

Лексико-семантичного поля «людина» сучасної англійської мови під впливом лексико-семантичної деривації набули як морфологічних, так і неморфологічних змін, що призвело до розширення лексико-семантичного поля за рахунок утворення нових слів за допомогою полісемії та омонімії

Структура, склад і ієрархія семантичного поля «людина», семний набір його одиниць, їх конотативний потенціал значною мірою визначаються особливостями того фрагмента картини світу, яку покриває дане семантичне поле.

Етнокультурно і соціально детермінована, цінність проявляється у специфічному відборі лінгвістичних засобів для опису фактів і явищ навколишньої дійсності під певним кутом зору. Таким чином, реципієнт отримує інформацію, яка є вже певним чином прагматично обробленою.

Тісний зв'язок з базовими глибинними психічними переживаннями і доступність розуміння подібних переживань більшості членів одномовного соціуму зумовлює потужний прагматичний потенціал-здатність викликати певні (передбачувані) асоціації і емоції.

Концептуальна ознака джерело походження і форма існування є найбільш універсальною базою для групування лексику на позначення «Людина», але до них можна додати ще два рівня, які співвідносяться зі споживчою цінністю та особливостями споживання.

Ядерну зону семантичного поля «Людина» формують найбільш прототипові представники категорій, які поділяють максимум загальних властивостей із рештою членів цих категорій і мінімум властивостей із членами інших категорій.

Ядерно-периферійне структурування семантичного поля підпорядковано семантичній ознаці: від загального до окремого, від

семантично облігаторного до факультативного. Усі конституанти семантичного поля «людина» пов'язані гіперон-гіпонімічними, тобто родовими, відношеннями в лексичній системі мови.

Ядерну зону семантичного поля «Людина» складає власномовна лексика, тобто слова англосаксонського походження. Проте, деякі запозичення настільки асимілювалися в мові-реципієнті, що сприймаються лінгвокультурними спільнотами як власно мовна лексика, характеризуються високою частотністю вживання та, відповідно, розташовані в ядерній зоні зіставлювальних семантичних полів.

Ядро поля, що представлено родовою семою-компонентом *"man"*. Оскільки ядро є лексичним вираженням змісту, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, і бути представником усієї парадигми. У нашому дослідженні ядро є суб'єктивно-оціночними характеристиками людини та соціальні характеристики людини з відповідними кількісними показниками 38,07% та 29,66%;

Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром і між собою, значення. Щодо ЛСП «Людина» центром є об'єктивні фізичні характеристики людини з кількісним показником 18,38 %;

Периферія поля представлена одиницями, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цільність мовної системи. Периферія ЛСП «Людина» в нортумбрійському діалекті представлена сферами та видами діяльності, життєвий простір, життя/смерть з відповідними кількісними показниками 4,01%, 0,64%, 0,18%;

Деякі фрагменти лексико-семантичного поля «Людина» в нортумбрійському діалекті є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, яка за своєю семантикою утворює окрему гіперо-гіпонімічну структуру однотипного/різномісного складу. Наприклад, це – лексико-тематична група атрибути з кількісним показником 9,06%

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов Б. А. Синтаксические потенции глагола в сопоставлении с потенциями других частей речи. *Филологические науки*. Москва, 1966. № 3. С. 34–44.
2. Абросимова Т. Е. Функционально-семантическая категория посессивности во французском языке. *Теоретические проблемы функциональной грамматики* : Всерос. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, 26-28 сент. 2001 г.). Санкт-Петербург : Наука, 2001. С. 226–234.
3. Алиева Н. Ф. Типологические аспекты индонезийской грамматики. Аналитизм и синтетизм. Посессивность. Москва : Фонд «Новое тысячелетие», 1998. 328 с.
4. Аристотель. Категории. *Сочинения в 4 томах*. Москва : Мысль, 1978. Т. 2. С. 52–90.
5. Бархударов Л. С. Язык и перевод : учеб. пособие. Москва : Международные отношения, 1975. 240 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика / общ. ред., вступит. ст. и коммент. Ю. С. Степанова, пер. с фр. Ю. Н. Караулова и др. Москва : УРСС, 2002. 448 с.
7. Березович Е. Л. К этнолингвистической интерпретации семантических полей : учеб. пособие. Москва : Вопросы языкознания, 2004. 24 с.
8. Берест Т. М. Сучасна українська літературна мова (культура мовлення і практична стилістика) : Консп. лекц. для студ. філол. ф-тів. Харків : Вид-во НУА, 2004. 82 с.
9. Бондарко А. В. Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии. Санкт-Петербург, 1996. 245 с.
10. Бреус Е. В. Перевод и переводоведение. Основы теории и практики

- перевода с русского языка на английский : учебное пособие. Москва : Изд-во УРАО, 2000. 208 с.
11. Будагов Р. А. Язык и речь в кругозоре человека. Москва : Добросвет, 2000. 304 с.
 12. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика. Москва : Высшая школа, 1990. 176 с.
 13. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке. Москва : Высшая школа, 2013. 120 с.
 14. Вольф Е. М. Грамматика и семантика местоимений. Москва : Наука, 1974. 224 с.
 15. Воронина И. М. Актуальные вопросы структурной и прикладной лингвистики. *Публикации отд-ния структур. и прикл. лингвистики* : сб. ст. Москва : МГУ, 1980. Вып. 9. С. 29–40.
 16. Гак В. Г. Языковая вариантность в свете общей теории вариантности. *Вариантность как свойство язык. системы*. Москва, 1982. Ч. 1. С. 72.
 17. Гольдберг В. Г. Структурные связи в лексико-фразеологическом поле. *Язык как функциональная система* : сб. статей к юбилею профессора Новеллы Александровны Кобриной. Тамбов, 2001. С. 57–63.
 18. Городецкий Б. Ю. К проблеме семантической типологии. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1969. 564 с.
 19. Гращенков П. В. Типология посессивных конструкций. *Вопросы языкознания*. 2007. № 3. С.25–53.
 20. Денисов П. Н. Методы семантических полей в лексической классификации. *Теория поля в современном языкознании*. Уфа, 1991. Ч. 1. С. 14–17.
 21. Денисова П. Н. Лексика русского языка принципы ее описания. Москва : Русский язык, 1980. 253 с.
 22. Диброва Е. И. Современный русский язык. Теория. Анализ языковых единиц : учебник для студ. высш. заведений. В 2 ч. Ч. 1. Москва : Издательский центр «Академия», 2011. 178 с.

23. Жаботинская С. А. Ономаσιологические модели и событийные схемы. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2009. № 837. С. 3–14.
24. Жаботинская С. А. Элементарный код и динамика концептуальных структур (данные естественного языка). Нижний Новгород : Институт прикладной физики РАН, 2011. С. 57–60.
25. Жилко Ф. Т. Про семантичні поля української мови. *Українська мова і література в школі*. 1972. № 12. С. 25–32.
26. Журина М. А. Аспекты лингвистического анализа (на материале языков различных систем) / отв. ред. Э. А. Макаев. Москва : АН СССР, 1974. С. 246–254.
27. Журина М. А. К исследованию притяжательных отношений. Москва : Наука, 1974. 254 с.
28. Звегинцев В.А. Язык и лингвистическая теория. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 248 с.
29. Иванов Вяч. Вс. Синхронная и диахроническая типология посессивности. *Категория посессивности в славянских и балканских языках* / отв. ред. В. В. Иванов. Москва : Наука, 1989. С. 5–43.
30. Кодухов В. И. Общее языкознание : учеб. для специальностей университетов и пединститутов. Москва : Высшая школа, 1974. 303 с.
31. Колісник М. П. Уточнення змістового насичення терміна «діалект». *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 129. С. 478–483.
32. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підр. для студентів філолог. спец. вищ. навч. закладів. Київ : Академія, 2001. 368 с.
33. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века. Язык и наука конца 20 века. Москва, 1995. С. 139.
34. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : МГУ, 1996. 245 с.
35. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике : на

- материале английского языка. Москва : Наука, 2007. 160 с.
36. Кузнецова Э. В. Русская лексика как система : учеб. пособие. Свердловск : Изд-во Уральского гос. ун-та, 1980. 88 с.
 37. Лопатина Т. Ю. Семантический потенциал конструкции Noun + Noun в современном английском языке и его контекстная актуализация : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Барнаул, 2007. 163 с.
 38. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика. Минск : ТетраСистемс, 2008. 272 с.
 39. Медведева А. В. Концепт ДОМ в русской и английской концептосферах. Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж, 2001. С. 102–106.
 40. Мельников, Г. П. Системология и языковые аспекты кибернетики. Москва : Сов.радио, 1978. 368 с.
 41. Николаева Т. М. Посессивность и другие содержательные категории высказывания. *Категория посессивности в славянских и балканских языках* / отв. ред. В. В. Иванов. Москва : Наука, 1989. С. 216–246.
 42. Петерс Л. П., Филатова Н. И. К вопросу о лексико-семантическом поле «пища» в испанском языке. 2010. 85 с.
 43. Попова З. Д. Полевые структуры в системе языка. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1989. 200 с.
 44. Практична грамати́ка англійської мови з вправами : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Л. М. Черноватого, В. І. Карабана. Вінниця : Нова книга, 2006. 276 с.
 45. Селиверстова О. Н. Труды по семантике. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 960 с.
 46. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
 47. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : Вища школа, 1988. 328 с.
 48. Ситнов Ю. А. Коммуникативно-когнитивный подход к развитию

- грамматической компетенции студентов-лингвистов (на материале сложных грамматических явлений испанского языка) : дис. ... д-ра пед. наук : 13. 00. 02. Пятигорск, 2005. 345 с.
49. Соколова М. А., Гунтовт К. П. Теоретическая фонетика английского языка : учебник для студентов институтов и факультетов иностранных языков. Москва : Владос, 2004. 288 с.
 50. Сорокін С. В. Категорія таксису в різносистемних мовах. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2007. № 18. С. 10–15.
 51. Степанов Ю. Основы общего языкознания. Москва : Просвещение, 1975. 271 с.
 52. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. 171 с.
 53. Трубецкой Н. С. и современная филология : сб. статей / отв. ред. Н. И. Толстой. Москва : Наука, Наследие, 1993. 288 с.
 54. Уемов А. И. Вещи, свойства и отношения. Москва : АН, 1964. 184 с.
 55. Уфимцева А. А. Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики. Москва : Эдиториал УРСС, 2002. 240 с.
 56. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы. Москва : Академия наук СССР, 1962. 288 с.
 57. Шафиков С. Г. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц. Уфа : Изд-во Башк. ун-та, 1999. 88 с.
 58. Штелинг Д. А. Грамматическая семантика английского языка. Фактор человека в языке. Москва : Изд-во «МГИМО», 1996. 255 с.
 59. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии. *Языковая система и речевая деятельность*. Ленинград : Наука, 1974. С. 265–304.
 60. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике. Особенности трактовки понятия поле в языкознании. Москва : Наука, 1974. 256 с.
 61. Яворская Г. М. Лексико-семантическая типология в синхронии и диахронии. Киев : Наукова думка, 1992. 112 с.
 62. Croft W. Case Marking and the Semantics of the Mental Verbs. *Semantics*

- and Lexicon* / ed. by J. Pustejovsky. Netherlands : Kluwer Academic Publishers, 1993. P. 55–72.
63. Солнцев В. М. Вариативность как общее свойство языковой системы. *Вопросы языкознания*. 1984. № 2. С. 31–42.
64. Ellis A. J. *On early English Pronunciation*. London : Trübner & Co., 2015. 835 p.
65. Fromkin V. *An introduction to language*. Thomson Wadsworth, 2007. 500 p.
66. Ipsen G. *The Ancient Orient and Indogermans Feast Scipts for W. Streitburg*. Heidelberg, 1924. P. 30–45.
67. Keizer E. *The English Noun Phrase. The Nature of Linguistic Categization*. New York : Cambridge University Press, 2007. 379 p.
68. Korunets I. V. *Contrastive typology of the English and Ukrainian languages*. Vinnytsya : Nova Knyha, 2003. 464 p.
69. Northumberland words. URL: https://openlibrary.org/books/OL14030962M/Northumberland_words_volume_1 (accessed: 20.10.2021).
70. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/> (accessed: 21.10.2021).
71. Quirk R. *The Use of English*. London, 1962. 285 p.
72. Trier J. *German Basic Stock of Words. “Winter” Understood in the Sense of Territorial Use*, 1931. P. 347.
73. Trudgill P. *Dialects in Contact*. Oxford : Blackwell, 1986. 174 p.
74. Trudgill P. *Dialects*. London : Routledge, 1994. 80 p.
75. Trudgill P. *The Dialects of England*. Cambridge : The Macmillan, 2000. 154 p.

SUMMARY

The object of the given study is the lexical-semantic field HUMAN in the Northumbrian English in the end of the 19 century.

The purpose is to analyze the structure the lexical-semantic field HUMAN in the Northumbrian English in the end of the 19 century.

The theoretical and methodological foundations: the research is based on the works of national and foreign scientists devoted to actual problems of the concept theory (V.I. Karasyk [Karasyk 2005], D. S. Likhachev [Likhachev 1997], O. S. Kubryakova [Kubryakova 2004], Y. A. Sternin [Sternin 2003], Z. D. Popova [Popova 2003]), in particular the works related to the study of conceptual model creation problems (O. O. Potebnya [Potebnya 1993], M. V. Pimenova [Pimenova 2004], N.V. Kryuchkova [Kryuchkova 2005], M. L. Kovshova [Kovsevaya 2006]). The obtained results: the nuclear zone of the lexical-semantic field HUMAN in the Northumbrian English in the end of the 19 century is formed by the most prototypical representatives of the categories, which share the maximum of common properties with the remaining members of these categories namely the human subjective evaluable characteristics and the minimum of properties with members of other categories such as the human activities spheres, the life space and the life/death.

The nuclear-peripheral structure of the lexical-semantic field HUMAN is subordinated to the semantic peculiarity: from general to individual, from semantically obligatory to optional. All the constituents of this lexical-semantic field are associated with hyperon-hyponymic, that is, genus-species, relations in the lexical system of the in the Northumbrian English in the end of the 19 century.

Key words: *lexical-semantic field «Human», the Northumbrian English, lexico-semantic group, percentage*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Мозгин Анастасія Віталіївна, студентка 2 курсу, заочної форми здобуття освіти факультету іноземної філології спеціальності 035 філологія германські мови та літератури (переклад включно) перша – англійська освітньої програми мова і література (англійська), адреса електронної пошти anastasiamozgin5@gmail.com

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Лексико-семантичне поле «Людина» у нортумбрійському діалекті в англійському мові» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____